БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. ФЕВРАЛЬ 2 СУББОТА № 28 (5432).

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң органы

Өртээ 2 көп.

ШИЛЧИИР КЫЗЫЛ ТУК БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАДА

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Малчыннарга шаңналдар

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели 1962 чылда продуктуларны бүдүрерин болгаш садып алырын көвүдедири дээш автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областларның социалистиг чарыжының түннелдерин чугаалажып көрген.

Эът, сүт, чуурга болгаш дүк бүдүрер талазы-биле эң бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш, а база күрүнеге мал ажылының продуктуларын садып алырының планнарын ажыр күүседири-биле кады колхозтарга болгаш совхозтарга кыс малдың болгаш куштун баш санын көвүдеткени дээш социалистиг чарыштың тиилекчилеринге санаттырганнар болза:

Сонгу-барыын улуг экономиктиг район талазы-биле — **Коми АССР;** Төп улуг экономиктиг район талазы-биле—**Ярославль область;** Волга-Вятка улуг экономиктиг район талазы-биле—**Мордва АССР;** Төп-Кара хөрзүннүг улуг экономиктиг район талазы-биле—**Курск область;** Поволжье экономиктиг район талазы-биле—**Пенза область;** Сонгу-Кавказ улуг экономиктиг район талазы-биле — **Дагестан АССР;** Чөөн-Сибирь улуг экономиктиг район талазы-биле—**Тыва АССР.**

Ярославль, Курск, Пенза областарга, Коми, Мордва, Дагестан болгаш Тыва АССР-лерге РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин шилчиир кызыл туктарын тыпсыр болгаш 10—10 мун рубльдин акша шаңналдарын бээр.

Колхозтарга болгаш совхозтарга мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садып алырын көвүдедиринге чедиишкиннери дээш 5—5 мун рубльдиң акша шаңналдарын Төп-Кара хөрзүннүг улуг экономиктиг район талазы-биле — **Белгород обласка,** Поволжье улуг экономиктиг район талазы-биле — **Волгоград обласка,** Ыраккы Чөөн чүк улуг экономиктиг район талазы-биле — **Сахалин обласка** тыпсыр.

Горький, Астрахань, Мурманск, Амур, Тамбов, Камчатка областарның, Калмык болгаш Сонгу-Осетин автономнуг республикаларның колхозтарының болгаш совхозтарының эът, сүт болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрер база белеткээр талазы-биле эки ажылын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээн.

Урал болгаш Барыын-Сибирь улуг экономиктиг районнарының автономнуг республикаларына, крайларына болгаш областларына социалистиг чарыштың негелделерин күүсетпээн деп санааш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин шилчиир кызыл туктарын болгаш акша шаңналдарын тывыспас деп шиитпирлээн.

Иркутск, Пермь, Новгород, Куйбышев, Омск областарда болгаш Бурят АССР-де мал ажылының продуктуларының белеткелинин талазы-биле багай ажылды демдеглээн.

ҮЛЕТПҮРНҮ, ТУДУГНУ ТОДАРГАЙ УДУРТУР

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму чуртта улус ажыл-агыйының бүгү адырларына партийжи удуртулганы бүдүрүлге принцивин барымдаалап эде турузарын шиитпирлээн. Ленинчи принциптерге үндезилеттинген, Пленумнуң ол төөгүлүг шиитпирин ёзугаар бистиң партиявыстың организастыг структуразынга чамдык чаартылгалар болуп, Төп Комитеттин бодундан эгелээш, обкомнарга, райкомнарга чедир үлетпүр, тудуг, транспортту болгаш көдээ ажылагыйны удуртурунун бюролары, крайкомнары, обкомнары база райкомнары бүдүрүлге принцивин барымдаалаттынып чер-черде тургустунуп турар. Мындыг шын болгаш чогуур өйүндеги шиитпир улус ажылагыйының, оон иштинде үлетпүрүнүн болгаш тудугнун моон соңгааргы улам шапкын хөгжүлдезин хандырар арганы партияга болгаш совет улуска бээр.

Бистин республиканың парторганизациязының организастыг структуразынга бүдүрүлге принцивин барымдаалаан ындыг чаартылга амдыызында болбаан. Ол дээрге республиканың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге партийжи удуртулганың эрги стилин хевээр арттырар дээни ол эвес-тир.

Партия биле чазактың көргүзүп келген улуг дузаламчыызының ачызында бистиң республиканың аныяк үлетпүрү болгаш тудуг ажылы өлөөн дүрген сайзырап турар. Бисте бүгү-эвилел ужур-дузалыг ийи улуг комбинаттарның тудуу чоруп турар болгаш олар боттарының үлетпүр продукциязын удавас берип эгелээр.

Республиканың үлетпүр продукциязының ниити хемчээли 1958 чылда турганынга бодаарга 70 хуу өскен. 1962 чылда үлетпүр продукциязын бүдүрерин республика ниитизи-биле 102,2 хуу күүседип шыдаан. Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 1958 чылдыы-биле деннээрге барык 4 катап улгаткан. Эрткен чылын Кызылдын электростанциязы, типография, хоорайның сүт заводу бүдүрүлге программазын кол-кол көргүзүглер талазы-биле хуусаа бетинде күүседткени ол бүдүрүлгелерде партия организацияларының организас-массалыг ажылы чогуур деңнелге чоруттунуп келгенин көргүзүп турар. Сөөлгү каш чылдарда республиканың ажылчы чонварын 152 мун дөрбелчин метр чурталга шөлүн алган.

Ынчалзажок республиканың үлетпүр хөгжүлдезинде, тудуг ажылында ам-даа улуг четпестер бар. Үлетпүр болгаш тудуг ажылының темпизи чеди чылдың планныг онаалгаларындан өскөн хожудап турар. Республикада алды бүдүрүлгелер 1962 чылдың бүдүрүлге планын күүсетпээн. Ылангыя Тураның үлетпүр комбинады онза багай ажылдап, тудугларга 131 мун туйбүну, 62 тонна чугайны, чурттакчы чонга 5,7 мун рубльдиг даараныла кылыгларын чедир бербээн. Шуурмактын үлетпүр комбинадында байдал базала оон дээредевес.

Ол бүдүрүлгелерге күш-ажылдың организациязы аажок сандаргай болуп, механизмнер четче ажыглаттынмайн, кижилер-биле ажыл, ылангыя социалистиг чарыш тергиин багай организастаттының келген. Ынчаарга оларда парторганизациялар бүдүрүлге амыдыралында ол чугула айтырыгларже шоолуг-ла кичээнгей салбайн, чүгле эренгей удуртулга-биле кызыгаарлаттынган турунда, Бии-Хемнин, Тес-Хемнин партия комитеттери чүнү көрүп турганнарыл, чүге оларга дузалашпааныл?

Республикада өлөөн чамдык бүдүрүлгелернин кылып турар продукцияларының шынары ам-даа дыка куду, бот-үнези чиигевейн турар. 1962 чылда чурт үлетпүрүнүн бүдүрүлгелеринге кылган 2400 ажыг мебельдернин 900 хирези, азы 37 хуузу үрей кылдынганы хынаддадан илерээн. Ылангыя Шагаан-Арыг, Тожу үлетпүр комбинаттарының бүдүрген продукцияларының шынары кончуг куду болган. Ол комбинаттарда парторганизациялар продукция шынарынга контрольду боттандырбаан, а Улуг-Хем, Тожу районнарының партия комитеттери ол ындыг хоралыг практика-биле эптежип келген.

Тудуг ажылдарында база улуг четпестер бар. Чурттала тудуу онза хожудап турар. Чүгле 1962 чылда бизин республиканың тудуг организациялары 17 мун дөрбелчин метр чурттала шөлүн ажыглалга киирбээн. Кылдынып турар тудугларның шынары дендии куду, катап кылыышкыннар көвей, ынчангаш хөй-хөй артык чарыгдалдар үнүп турар. Республикада эң улуг тудуг организациязы «Тыва тудуг» трези чурттала болгаш бүдүрүлге тудугларын чыл-чылы-биле үзүп, бедик бүдүрүкчүлүг механизмнерни долу күш-биле ажыглаваан, акша-хөренгини, материалдарны, ажылчын күжүн хөй санныг тудугларга хөлүн эрттир быдарадып, дендии багай ажылдап келген. СЭКП-ниң Кызыл хооркому от трестин ажылын хөй катап чугаалажып, эки шиитпирлерни хүлээп ап келзе-даа оон ажылын мынчага сегидип шыдаваан.

Мынчангаш партиянын тус-тус комитеттери, Кызыл хооркому болгаш бүдүрүлге, тудугларда партия өге организациялары СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун шиитпирин ёзугаар улус ажыл-агыйының өске бүгү адырлары-биле чергелештир үлетпүрге, тудугга удуртулганы ам үндезини-биле эде тургузар ужурлуг. Хамыктың мурнунда тус-тус бүдүрүлгелер болгаш тудуг организацияларының ажыл-чорудулгазынче хүн бүрү ханы синнигип, хожудап турар участоктарнын чылдагаанын дүрген илередип, оларны мурнакчыларның деннелинге чедирер дээш организастыг хемчегларни алыр херек. Бүдүрүлге, тудуг организациялары дендеги ажылдаан турзун дээш, механизмнерни долу күш-биле эдилеп, күш-ажылдың организациязын экижидип турган, оон бүдүрүкчүлүүн соксаал чок бедиринче, үлетпүр продукциязының, тудуг ажылдарының шынарын экижидиринче, ботүнезин чиигедиринче, хөренгилер болгаш материалдарны камнуг чарыгдаарынче парторганизациялар онза кичээнгей салза чогуур.

Идеологтуг ажылды улам дайынчы болдурар

СЭКП обкомунун идеология килдизи январь 30-де чөвүлел хурал эрттирген. Анаа СЭКП парткомнарының секретарларының чамдык оралакчылары, районнарның парткомнарының идеология килдистериниң эргелекчилери, СЭКП обкомунун идеология килдизинин ажылдакчылары, республиканың чамдык удуртур ажылдакчылары киришкен.

Чөвүлел хуралды СЭКП обкомунун бирги секретары эш С. К. Тока удуртуп эрттирген.

Чөвүлел хуралга Таңды районнун «Победа» совхозта партия организациязының секретары эш Дамдынның совхоз ажылчыннарының ортузунда полит-массалыг ажылдың байдалының дугайында илеткелин чугаалашкан.

Ол ышкаш районнарда идеология ажылының байдалының дугайында СЭКП Тес-Хем парткомунун секретарынын оралакчызы эш Минчимаа, Чөөн-Хемчик парткомунун идеология килдизинин эргелекчизинин оралакчызы эш Дүгүржап болгаш Каа-Хем парткомунуң секретарының оралакчызы эш Благинин олар дынналыглар кылган.

Таңдының «Победа» совхозунун ажылчыннарының, ылангыя малчыннарының ортузунда полит-массалыг ажылды болгаш Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем районнарның ажылчы чоннарының ортузунда идеология ажылы ам-даа куду деннелде тургустунган деп чөвүлел хурал демдеглээн. Идеология ажылы хүн бүрүнүн сорулгаларындан ам-даа хоорук, чамдык черлерде ёзу барымдаалаар, кампайнейжи чоруктар бар болуп турар.

СЭКП обкомунун идеология килдизинин эргелекчизи эш Аранчын, лекторлар бөлүүнүн удуртукчузу эш Емельянов, инструкторлар эштер Биче-оол, Ондар, Таңды парткомунун секретарының оралакчызы эш Очур-оол, «Шын» солуннун редактору эш Байыр-оол болгаш өске-даа эштер хуралга санал берген.

Чөвүлел хуралдың түннелинде эш Тока чүве чугаалаан.

Идеология ажылын каза-даа хүн бүрүнүн политиктиг болгаш ажылагыйжы сорулгаларына дүүштүр чорударының эргежок чугулазын эш Тока демдеглээн. «Победа» совхозтун ажылчыннары эткен чылын эки ажылдаан, күрүнеге көдээ ажылагый продуктуларын садар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин күүсеткен, ынчалза-даа план ёзугаар бир гектардан 12 центнер дүжүт алыр тургаш, 9 центнерни алган. Мал ажылында, ылангыя малчыннар ортузунда полит-массалыг ажылды партия организациязы, оон секретары эш Дамдың четпес чорудуп турар.

Тес-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа районнарда малчыннарже сагыш салып турары четпес, оларның ажылдаарына таарымчалыг байдалды тургузарында, материалдыг негелделерин хандырарында улуг четпестер бар.

Идеологтуг ажылды улам дайынчы, дээштиг болдурарынче, РСФСР-нин Дээди Совединге болгаш чер-чер Советтеринге сонгулганы организастыг эрттиреринче улуг кичээнгейни салырының чугулазын эш Тока айткан.

Партия-биле улустуң бузулбас чаңгыс эвиниң чайыннанчак көргүзүү

РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттарын депшидип эгелээн

База-ла энергетиктерден эгелээн

Кызылдың бус-турбиналыг электростанциязының коллективи бодунун күш-ажылчы кайгамчык чедиишкиннери болгаш патриотчу-эгелээшкиннери-биле бүгү республикада сурагжаан. Тургустунуп келгениннен бээр ол коллектив айларның, кварталдарның болгаш чылдарның планныг онаалгаларын доктаамал ажыр күүседип, республиканың үлетпүр бүдүрүлгелерининн аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчилерининн одуруунда быжыг туружун черле салбаан. Коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш патриотчу шимчээшкинни бистин республикага электростанцияның коллективи бирле дугаарында массалыы-биле эгелээн. 1960 чылдың ноябрь айда станцияның химиктиг цегинге коммунистиг күш-ажылдың цеги деп атты республикага бирле дугаарында тывыскан.

Каа-Хем районнун колхозтарынче концерттерлиг үнүүшкүннерни удаадараа кылып, сессиялар болгаш пленумнар эртип турар үеде республиканың Хөгжүм-шии театрынга дээре номерлерин доктаамал көргүзүп турар. Энергетиктер эткен чылды күш-ажылчы улуг чедиишкиннерлиг доосканнар. Электроэнергия бүдүрүп үндүрериниң чыл планын декабрь 21-де күүсеткеш, 25 мун киловатт электроэнергияны пландан ажыр бергеннер.

Кезээде мурнакчы болуп чаңчыккан коллективтиң кежигүннери РСФСР-ниң Дээди Совединин депутаттарына кандидаттар депшидилгезин бистин республикага база-ла бир дугаарында эгелээр аас-кежиктиг болганнар.

Февраль 1, хүндүскүнүн 4 шак. СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнериниң — Совет чазактың баштынчыларының портреттери, лозунгнар, плакаттар, туктар-биле шимеп каан залды станцияның коллективинин кежигүннери долдур олурупканнар. Чылганнарның арын-шырайларындан өөрүшкү, чоргаарал, күш-ажылчы сорук кириишкин илдең көстүп турар. Улуг Ленинниң портретинин адаанда президиум столун, коллективтиң мурнакчы кижилери — бригадирлер, машинистер, лаборантылар болгаш бүдүрүлгенин удуртукчулары эзелепкеннер. РСФСР-ниң Дээди Совединин депутаттарына кандидаттар депшидиринге турааскаатка байырлыг хуралдың Хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Президиум кежигүннерин эш Никита Сергеевич Хрущевту баштадыр хуралдың киржикчилери бут кырынга туруп келгеш чаңгыс үн-биле соңгааннар.

Коллективте партия организациязының секретары эш Глеб Павлович Отрыганьев бирле дугаарында индирге үүнүп келген. РСФСР-ниң Дээди Совединин депутаттарының кандидаттарынга № 846 Тыва соңгулда округунун мурнундан СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин даргазы **Никита Сергеевич Хрущевту,** СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазының оралакчызы **Дмитрий Степанович Полянскийни** болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунун даргазының оралакчызы, Кызыл хооркүүскомнун даргазы **Сергей Хочекович Красныйны** депшидер дугайында эш Отрыганьевтиң саналын хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле деткөзүнер.

— Партияның болгаш күрүнеенин шылгарангай ажылдакчызы, делегейнин бүгү кижилеринин аас-кежии дээш, тайбың дээш, коммунизм дээш моғаг-шылаг чок демиселчи Никита Сергеевич Хрущев бөдүүн ажылышчы кижилерни бедик хүндүткеп билир, ынчангаш бүгү чон аңаа бүгүрөөр. Мен эш Отрыганьевтиң адаан кандидатураларын чүректин ханызындан байырлап деткивишаан, моон соңгаар ийи дапкыр күжениишкиннер-биле ажылдаарын хүлээнип тур мен—деп, турбина цегинин слесары, коммунистиг күш-ажылдың шылыпчызы эш Рябов чугаалаан.

Станцияда коммунистиг күш-ажыл цегинин удуртукчузу Анастасия Павлюк индирге үүнүп келгеш:

— Мээн удуртуп турар цегимде даады-ла аныяк кыстар ажылдап турар. Никита Сергеевич Хрущев аныяк салгакчыларны кижизидиринге деннеп четпес сагыш-салыышкыннарны илергейлеп, оларны адаларының болгаш улуг акыларының маадырлыг херектериниң төлептиг уламчылакчылары деп адап турар. Совет чазактың болгаш коммунистиг партиянын баштынының он хире улуг үнелелинге харыы кылдыр бүгү совет аныяктар тайбың күш-ажылдың фронтузунга чаа-чаа тиилелгелерни улаштыр-улаштыр чедип ап турарлар. Эштер Никита Сергеевич Хрущев, Дмитрий Степанович Полянский болгаш бистиң чаңгыс чер чурттуувус Сергей Хочекович Красный оларны РСФСР-ниң Дээди Совединин депутаттарының кандидаттарынга депшидер дугайында саналды деткивишаан, хуралдың бүгү киржикчилерин база олче кыйгырып тур мен деп чугаалаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединин депутаттарының кандидаттарынга № 846 Тыва соңгулда округунун мурнундан **Н. С. Хрущев, Д. С. Полянский, С. Х. Красный** оларны депшидер болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединин депутадының кандидадынга бүрүткедиринге чөпшээрелин бээрин олардан дилээр деп доктаалды хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алганнар.

Мурнакчы бүдүрүлгеге болуп эрткен хурал партиянын болгаш чоннун өндүр улуг **чаңгыс эп-сеткилдинин,** коммунистиг болгаш партия кежигүнү эвестиниң блогунун бузулбас **чаңгыс эвин** илергейлээн бедик көдүрүүшкүннүг байдалга эрткен.

Станцияның коллективинин бүдүрүп үндүрүп турар продукциязы — электри тогу хоорайның бүдүрүлгеринче, тудугларынче, школаларынче, албан черлеринче, «Кызыл-Хавак» шахтазынче, Таңдының болгаш Каа-Хемнин колхозтарынче, совхозтарынче демир проводтар-биле карак чивеш дээр аразында дамчып чоруткан сайгылгаанларны чырыдып, моторларны хөделдирип турар. Энергетиктиниң депшидип үндүрген кандидатураларын хоорайның бүгү коллективтери доп-дораан изиниби-биле деткиирлер. Черле бирги одуруттa чорун чаңчыккан энергетиктер бо удаада база эгелекчилер болганнар. Эр-хейлер!

ЧУРУКТА: Электростанцияның коллективинге болуп эрткен хуралдың залында. Индирде слесарь А. Рябовтуң санал берип турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

ТӨЛЕПТИГ КАНДИДАТТАР

Февральдың 1-зи. Эртенгинин 11 шак чаа-ла ашкан. Ажыл шагының түлүк үезин тураа-даа, Хову-Аксының дашчылары, тудугжулары болгаш ажылчын суурда бүгү профессиялардың кижилери бүдүрүлгенин тус-тус участоктарындан, цехтеринден, чамдыктары — бажыннарын д а н уурук-суурактап үнмүшаан, клубче угландыр суурнун чүк-чүгүнден чүс-чүзү-биле шуужуп кээп-ле турганнар.

Төнмес агым-биле чыглып тургулаан ол кижилернин шырайы аажок өөрүшкүлүг, оозун бодаарга, бир-ле анаа эвес чүве болур дей бергени илдең. Удатпаанда клубтун улуг залын чон шыгырт долган. Ол болза, Тывага аар үлетпүрүнүн эгезин салыр бүдүрүлгелернин бирээзи Хову-Аксы комбинат тудуунун хөй мун кижилиг коллективи Федерациянын Дээди Совединче бодунун чорудар айбычызын депшидер дээш чыглып турганы ол. Кижи бүрүзүнүн караанга келир үеде индустриалдыг тыва чернин овуру тодазы-биле чуруттунуп турганзыг-даа.

Дүштекинин мугур 12 шак. Ол улуг комбинат тудуунун эргелелинде партком секретары болгаш бүдүрүлгенин өлөөн каш мурнакчы кижилери президиум столунун артынга үнүп келирге, зал шыпшын-на апарган. Хуралды комбинаттың постройком даргазы Я. Ф. Лушников ажыткаш, илеткел кылыры-биле партком секретары Ф. П. Клёновка сөс берген. Секретарь болунун допчу илеткелинге делегейде эң демократтыг совет соңгулда системазынын ужур-дузазын чугаалааш, ол улуг бүдүрүлгенин ажыл-ишчилериниң эткен чылдагы чедиишкиннерин демдеглеп, төөгүлүг чеди чылдың бешки чылында хову-аксычыларының соңгулгаларын тодаргай айытпышаан, ам болур соңгулда хүнүнге күш-ажылчы белектиг ужуражырынче соңгукчуларны кыйгырган.

Хову-аксычылар депшидилгени эгелээн. Индирде комбинаттың № 3 бүдүрүлге участогунун начальниги Иван Петрович Титов. Оон чугаалааны:

— Эштер! Тыва үлетпүрүнүн пионери болур Таңды-Уланын өлөөнде чаа тургустунуп турар комбинаттың ажыл-ишчилери бистерге Федерацияның Дээди Совединче Тываның төлөлекчизин депшидер аас-кежик таварышкан-дыр. Ол улуг идеелге харыы кылдыр бистин участогувус бирги кварталдың бүдүрүлге планын соңгулда хүнүнге уткуштур күүседип шыдаар дээрзин маңаа өөрүмнүн мурнундан таңгыраглаайн! РСФСР-нин Дээди Совединге № 846 соңгулда округунун талазы-биле бүгү улустун кандидаттары кылдыр СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы, шынчы левинчи, тайбын дээш чалбыыштыг демиселчи **Никита Сергеевич Хрущевту,** СЭКП ТК-ның секретары болгаш Президиум кежигүнү **Фрол Романович Козловту** саналдап тур мен дээрге, бүгү зал бут кырынга туруп кээп, динмиттиг алыш часкаан.

Дараазында комбинаттың дашчылар бригадазының бригадири Константин Тимофеевич Шаврин сөс алгаш, эш Титовтун саналын изии-биле деткивишаан, № 846 соңгулда округунун талазы-биле РСФСР-нин Дээди Совединге депутаттың кандидадынга тыва улустун шынчы оглу, Кызыл хооркүүскомнун даргазы **Сергей Хочекович Красныйны** депшидер деп саналдыг мен дээш, оон биографиязын допчулап чугаалавышаан, соңгулда хүнүнге чедир бригада кварталдың бүдүрүлге онаалгазын 100-тен эвээш эвес хуу күүсеткен турарын хүлээнген.

Комбинаттың хоочун тудугжуларының бирээзи столяржы Роман Иванович Коровин чүве чугаалааш үстүнде эштериниң саналдарын түүлдүгүнүп, оларны деткииринче хуралдың киржикчилерин кыйгырган. — Хуумда январьның бүдүрүлге планын ажыр күүсеттим, а соңгулда хүнүнге белек кылдыр февраль планын база дыка ажыр күүседирин хүлээнип тур мен—деп, турбина цегинин слесары, коммунистиг күш-ажылдың шылыпчызы эш Рябов чугаалаан.

Станцияда коммунистиг күш-ажыл цегинин удуртукчузу Анастасия Павлюк индирге үүнүп келгеш:

— Мээн удуртуп турар цегимде даады-ла аныяк кыстар ажылдап турар. Никита Сергеевич Хрущев аныяк салгакчыларны кижизидиринге деннеп четпес сагыш-салыышкыннарны илергейлеп, оларны адаларының болгаш улуг акыларының маадырлыг херектериниң төлептиг уламчылакчылары деп адап турар. Совет чазактың болгаш коммунистиг партиянын баштынының он хире улуг үнелелинге харыы кылдыр бүгү совет аныяктар тайбың күш-ажылдың фронтузунга чаа-чаа тиилелгелерни улаштыр-улаштыр чедип ап турарлар. Эштер Никита Сергеевич Хрущев, Дмитрий Степанович Полянский болгаш бистиң чаңгыс чер чурттуувус Сергей Хочекович Красный оларны РСФСР-ниң Дээди Совединин депутаттарының кандидаттарынга депшидер дугайында саналды деткивишаан, хуралдың бүгү киржикчилерин база олче кыйгырып тур мен деп чугаалаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединин депутаттарының кандидаттарынга № 846 Тыва соңгулда округунун мурнундан **Н. С. Хрущев, Д. С. Полянский, С. Х. Красный** оларны депшидер болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединин депутадының кандидадынга бүрүткедиринге чөпшээрелин бээрин олардан дилээр деп доктаалды хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алганнар.

Мурнакчы бүдүрүлгеге болуп эрткен хурал партиянын болгаш чоннун өндүр улуг **чаңгыс эп-сеткилдинин,** коммунистиг болгаш партия кежигүнү эвестиниң блогунун бузулбас **чаңгыс эвин** илергейлээн бедик көдүрүүшкүннүг байдалга эрткен.

Станцияның коллективинин бүдүрүп үндүрүп турар продукциязы — электри тогу хоорайның бүдүрүлгеринче, тудугларынче, школаларынче, албан черлеринче, «Кызыл-Хавак» шахтазынче, Таңдының болгаш Каа-Хемнин колхозтарынче, совхозтарынче демир проводтар-биле карак чивеш дээр аразында дамчып чоруткан сайгылгаанларны чырыдып, моторларны хөделдирип турар. Энергетиктиниң депшидип үндүрген кандидатураларын хоорайның бүгү коллективтери доп-дораан изиниби-биле деткиирлер. Черле бирги одуруттa чорун чаңчыккан энергетиктер бо удаада база эгелекчилер болганнар. Эр-хейлер!

Дүүн Тес-Хем районнун «Чодураа» колхозунун колхозчуларының болгаш Чөөн-Хемчик районнун «Чыраа-Бажы» совхозунун ажыл-ишчилериниң ниити хуралы база болган. РСФСР-ниң Дээди Совединин депутадынга № 846 соңгулда округунун талазы-биле кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы эш **Никита Сергеевич Хрущевту,** СЭКП ТК-ның секретары эш **Фрол Романович Козловту,** СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү **Геннадий Иванович Вороновту** болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединин күүскомунун даргазы эш **Сергей Хочекович Красныйны** кандидатуразын Тыва көдээнин ажыл-ишчилериниң мурнундан чаңгыс эп-сеткилдиг идип үндүргеннер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунда

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин депутады С. К. Намчакты дедир кыйгыртыры-биле Улуг-Хем районнун Чаатынын № 90 соңгулда округунга бадылаашкын чорудар дугайында Чарлыкты Дээди Советтин Президиуму хүлээп алган.

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединин депутадын дедир кыйгыртыр дугайында» Хоойлуну ёзугаар Улуг-Хем районнун Чаатынын № 90 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединин депутады Сат Комбуевич Намчакты дедир кыйгыртыр дугайында бадылаашкынны 1963 чылдың февраль 12—13 хүннеринде чорударын ол Чарлык-биле Дээди Советтин Президиуму доктаатган.

Эргелел чөвүлели

Республиканың барыын талакы зоназының ажыл-агыйлары эрткен чылын күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктуларын садар талазы-биле боттарының социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткеннер. Бо дугайын колхоз-совхоз бүдүрүлгезинин Чөөн-Хемчик эргелелинин чоокта чаа болган чөвүлелинге демдеглээн. Аная эргелелдин начальниги эш А. ТургенООЛДУН «1962 ажыл-агый чылынын түннелдери болгаш 1963 чылда сорулгалар» деп илеткелиндеН ап көөрге, ол эргелел эрткен чылын ниитизи-биле 2 миллион 594 мун пуд тарааны, 7416 тонна сүттү, 9459 тонна эътти, 1119 тонна дуктУ күрүнеге саткан.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле «Найырал», «УТКА 25 чылы», «Сүт-Хөл» совхозтар, «Искра», Жданов аттыг болгаш «Большевик» (Чөөн-Хемчик) колхозтар эки түннелдерни чедип алганнар.

Эрткен чылын зонаның 64 саанчылары инек бүрүзүнден 1500—2500 кг сүттү саап, 36 хойжулар хой бүрүзүнден 3 килограммдан хөй дуктУ кыргып, 32 хойжулар 100 төрүүр хойдан-на 100—120 хураганны дорУктурУп алганнар.

Ындыг болза-даа, элээн хөй ажыл-агыйлар мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүреринге бар курлавырларны долузу-биле ажыглап шыдаваннар. Чер ажылының культуразының чавызындан зонага тараа культураларының гектар бүрүзүнден дүжүдү чүгле 8,8 центнер, кукурузаның — 86,9, ногаларының—61,5, картофельдин — 25,8 центнер болган. Барыын-Хемчик районнун ажыл-агыйлары, Улуг-Хемниң «Күш-ажылдың хостуу», «Х Улуг хурал», Жданов аттыг колхозтары эң эвээш дүжүттү алганнар. Чажарының хуусааларын болгаш агротехниканың чүүмнарын үрээнинден эрткен чылын зонага 90 га чигир свёклазы, 2646 га кукуруза, 6352 га тараалар соокка өлген.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүнүн куду болганындан 1962 чылда ажыл-агыйларның хөй нуруузу чер ажылындан киирип алза чогуур планныг орулгаларны чедир ап шыдаваан. Зонаның 8 совхозтарының чер ажылындан чедир албаан орулгазы 1 миллион 632 мун рубль четкен.

Совхозтарда центнер тараанын планда көрдүнген бот-үнези 3 рубль 30 көпеек турган болза, херек кырында 4 руб. болган. «Тээли» совхозка центнер тараанын бот-үнези 12 рубль 63 көпеек. Бо совхоз чүгле тараадан 57 мун рубль карылгалыг болган. «Сүт-Хөл», «Барлык» совхозтарда тараанын бот-үнези база бедик.

Бо көргүзүглер болза совхозтарда чер ажылының культуразының чавызын, чамдык удуртукчуларның экономикаже хайгаарал салбайн, мурнакчы агротехниканы, күш-ажылдын чаа организациязын шингээдип албайн турарын, чер ажылынга эвээш чарыгдал үндүргеш, хөй продукция алыры дээш ёзулуг демисешпейн турарын көргүзүп турар.

Зонаның ажыл-агыйлары 1962 чылда мал өстүрериниң планын күүсетпээн. Хөй өстүрериниң планын күүсеткен чангыс-даа ажыл-агый чок, мыйыстыг бода мал өстүрериниң планын ажыл-агыйларның 38 хуузу күүсетпээн. Харын-даа 10 колхозтарда, 4 совхозтарда хойнун, а чамдык ажыл-агыйларда инектиң баш саны 1962 чылдың январь 1-де турганындан кудулаан.

Моон чылдагаанын хамыктын мурнунда төрүүр малдарның кызыраашкыны, янзы-бүрү малдарның хорамчазы хөй болганы-биле тайылбырлап болур. Кызыраашкынның уламындан зонага ниитизи-биле 2500 бызааны, 49700 хураганны, 8400 анайны чедир албаан. «Тээли», «Шекпээр» совхозтарга болган Ленин аттыг, «Искра», СЭКП XXII съездизи аттыг колхозтарга төрүүр хойларның 44—63 хуузу, «Х Улуг хурал» колхозка инектерниң 53 хуузу, «Большевик» колхозка (Барыын-Хемчик)—44 хуузу, «Улуг-Хая» совхозка — 51 хуузу кызыраан.

Зонаның ажыл-агыйларынга малдың ажаалга, чемгерилгезинин багайындан чыл дургузунда өлген 32 мун ажыг баш малды продукцияже шилчидерге 1396 тонна эът, 28 тонна дук, 252 тонна сүт чедир алдынаан, азы бүүү карылганын түүү миллион ажыг рубль болур.

Ниити малдың иштинде төрүүр малдың хуузунун эвээш болуп турары мал өстүрер планнын күүсеттинмейн барганынын база бир чылдагааны болур. Зонаны ниитизи-биле алырга төрүүр инектер бүүү мыйыстыг бода малдың үүгле 35,5 хуузу, кыс хойлар бүүү хойнун 53 хуузу болуп турар. Чамдык ажыл-агыйларда бо саннар оон-даа куду.

Малдың тарып боозадылгазын, уксаазын экижидерин тоон көрбес чорук малды өстүреринге база шаптык ужураштырып турар. «Барлык» совхозта мал тарып боозадыр күрүне станциязының салбыры бар хиределе эрткен чылын совхоз төрүүр чүс хойга онаштыр чүгле 69 хураган алган. Ол-ла салбырның харыылап турары «Шекпээр» совхоз оон-даа дора, 48-ле хураган алган. Тарып боозадылганың ёзулуг пунктулары кайда-даа турГустУмаан. СЭКП XXII съездизи аттыг колхозка хойларны тараанының соонда ийи-ле ай болганда хойлар хураганнан өгелээн. Чамдык ажыл-агыйлар бөдүүн дуктуг кошкарларны коданнарга салып чайлаан.

Элээн хөй ажыл-агыйларда мал ажылының тускай эртемниглери ажылдың ёзулуг организакчылары болур хүлээлгезин күүсетпейн турарлар. Чижээ, «Шекпээр» совхозтуң улуг зоотехниги эш Леонтьев биле улуг мал эмчизи эш Шарханов олар амдыгаа чедир мал чемнери чарыгдаарының саналгазын кылбааннар. Олар малдың уксаазын экижидерин бодавайн турарлар.

Зонада ниитинин малының продуктулуу ам-даа дыка чавыс. Эрткен чылын эбнаның ажыл-агыйлары ортумаа-биле инек бүрүзүнден 1200 кг сүт, бир хойдан-на 2,4 кг дук алган. Чамдык ажыл-агыйларның көргүзүглери моон-даа дора.

Мал ажылының механизастаашкынының эң оожум чоруп турарын, малды тургузу азырап семиртир ажылче түс-түс ажыл-агыйларда чогуур кичээнгей салбайн турарын хуралга бүрүү шаап демдеглээн.

Одарларны четче ажыглаарынга чаа кудуктар кылырының чугулазын демдеглевишаан, республиканың суг ажыл-агыйы колхозтар болгаш совхозтар-биле кудуктар кылыр дугайында чарган кереелерин күүсетпейн турарын «Сүт-Хөл» совхозтуң директору эш Соловьев, «Малчын» колхозтуң даргазы эш Шыдыраа шүүмчүлээн. Алаштын болгаш Актың суттарылга системаларын экижидер талазы-биле дуза көргүзер дугайында совхозтуң турГускан айтырынга кайды-даа харыы чок бооп турарын эш Соловьев хомудан чугаалаан.

Эргелелдин улуг зоотехниги эш Хертек мал кыштагладышкынында байдалды чугаалаан. «Тээли» совхоз мал чеми тарааларын кыштын баштайгы ийи айларында-ла чарыгдап алган. Ам 8 мун хире шээр малдын, 500 хире бода малдың күшденгилдези кудулаан. «Х Улуг хурал» колхозта малдын 50 хуузу арын баксыраан. Хуралга өске-даа санал берген эштер болза, бар четпестерни чайладып, 1963 чылдын сорулгаларын чедиишкинниг күүседиринче угланган санал-оналын чугаалааннар.

• • •

1963 чылда барыын талакы зонаның ажыл-агыйлары 35,5 мун тонна тарааны, 7.300 тонна сүттү, 8.195 тонна эътти, 976 тонна дуктУ күрүнеге бөзр.

С. ПАВУ.
«Шынның корреспондентизи».

Малчыннарның ажыл-ижи болгаш планнары

Дуржулга солчулгазы

Барыын-Хемчик районнун «Малчын» көдээ ажыл-агый артелинин баштаар чери болгаш партия организациязы колхозтуң болдунун малчыннарының ажылының дуржулгазын солуштурар ажылды чорудып турар. Олар чоокта чаа малчыннарның хуралын чыылдырган. Ук хуралга мурнакчы хойжу С. Харлыг-оол биле сарлык кадарчызы М. Көже олар боттарының ажылының дуржулгазын малчын эш-өөрүнге чугаалап бергеннер.

Хойжу эш Харлыг-оолдун чугаалааны болза: — Мен алды чыл дургузунда хой кадарын келдим. Үр ажылдаан тудум-на дуржулга улгадып турар дээрзи черле билдингир. Кышкы үеде чер одарын база-ла ажыглап турар мен. Хойларны кышкы хүннүң эртенги чывары эрте бээрге одарже үндүрер, а кежээ чывар бетинде коданче киирип кээр. Кыжын ырак одарны, чазын—кыдын алган чоок одарны ажыглаар. Ол-хоюн «харлыгда ажырбас» дээш суггарбайн баргылаар чорук шын эвес, ынчангаш хойну одарда-даа болза хүннүн-не бир удаа суггарар. Хойнун кажаазы чырык, ий-тап температуралыг болур. Хойларны тырый кажаалап болбас, одар ий-тап кажаалыг болуру чугула. Кажааның иштинде көрженин улгаттырып болбас. Кыштагдан чазын кажуп чоруурда көрженни ыяавыла казар, кажааның аскын ажылып каар.

Чайгы үеде база-ла таарымчалыг аргаларны ажыглаар. Хойну эртенги болгаш кежээки серинде одарладыр, а изигде серинн, шыктыг болгаш хөлегелиг черлерге дөвөледир. Чайын одарлар солуп, кажуп чоруурУ чугула. Чайын эки семирээн мал кыштын берге үезин шыдамык эртер деп чүвени уттуп болбас.

Ажаалгазы болгаш азыралы эки малдың продуктулуу-даа бедик, баш саны-даа өзүүчел болур. Мен эрткен чылын төрээн 279 хоюмдан 281 хураганы чидириг чокка камгалап естүрүп алдым. Ниитизи-биле 683 кг дуктУ бүүрер планымны 690 килограмм кыддыр күүсеткен мен. Хоюмну кадарбышаан, мал чеминин белеткелинге киржип, болум 10 тонна сигенни белеткээш, ыштагта чедирип алган мен.

Бо болза ол хойжунуң чугаазындан чүгле каш өөс-тур. Оон ажылының эки дуржулгазын аная келген хойжулар боттарынга база шингээдирин хүлээнген.

Бо колхозта сарлык мал хөй. Ынчангаш маная сарлыктар кадарчыларын база келдирген. Төрүүр сарлык кадарчызы эш Көже болдунун ажылының чедиишкиннерин мынчаар чугаалаан:

— Менээ төрүүр 87 сарлыктарны быжыглаан. Эрткен чылын оларның 87 бызааларын бүрүн камгалап алган бис. Бистин саанчылаРЫвыс сарлыктын 25 тонна 700 килограмм сүдүн саап алыр деп социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. 29 тонна сүттү саап алганнар. Бир сарлыкка онаштыр 270 кг сүттү саар дээни 341 кг кылдыр күүсеттинген. Сарлык бүрүзүнден саанчы Бора-кыс—485 кг, Севил—375, Өртец — 365, Дежит — 316 кг сүттү сагганнар. Сарлыктарны чайын үш-дөрт удаа көжүп одарладыр бис. Оларның сүткүрү ынчангаш белип турар. Бистин фермавис бо чылын Мергенде эш Бады-Очурнун сарлык фермазын социалистиг чарышка кыйгырган — деп, ол чугаазын дооскан.

Дуржулга солчулгазының хуралына тус-тус хойжуларның 1962 чылда ажылының түүнели-биле танышкан. Үс хойга онаштыр хойжу Байыр—114 хураганны, Чыдым — 107-ни, Серен-Чимит — 110-ну алгылаан, колхозтуң мурнакчы хойжулары болгулаан. Дук кыргып алырының талазы-биле хойжулар Калчан-оол, Нассык, Малдавай олар дээре черни эллээннер.

Дуржулгазын солчуп, түннелин чугаалажып алган малчыннар чеди чылдың бешки чылында улам эки ажылдаарын, СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун шиитпирлерин чедиишкиниг күүседирин хүлээнгеннер.

С. СААЯ.

Коммунистер мал ажылында

«Межегей» совхозтуң партия организациязы (секретары эш Никитин) мал ажылының эң харыысалгалыг үезин болур ыштагладышкын үезинде коммунистерниң ажылга харыысалгазын бедитпишаан, мал ажылынче коммунистерни немей чорудун турар. Ылангыя чоокта чаа коммунист А. Белекпаны хой фермазының эргелекчизинге чоруткан. Ол анаа баргаш ажылды эки организастап, хойжуларны мал чемнери болгаш далбыйлар-биле хандырган, сакманщиктерни тургускан. Эш Белекпа хойжулар аразында организатор болбушаан, агитатор болуп, малчыннарга СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун материалдарын ханызы-биле өөредип турар.

Мал ажылында коммунистер совхоз бүдүрүлгезинге боттарының мурнакчы ролюн көргүзүп турарлар, Хоочун хойжу К. Сурунчап эрткен чылын төрээн чүс хой бүрүзүнден 105 хураганны алган болгаш ортумаа-биле бир хойдан-на 2,5 кг дуктУ кыргаан. Ам төрүттүнген 200 ажыг хураган менди камгалап алынган. СЭКП кежигүнүнге кандидат О. Сырат чүс хой бүрүзүнден 102 хураганны алгаш, хой санындан 2,3 кг дуктУ кыргып алган.

Коммунистер М. Коштай-оол биле О. Бүшүк-оол олар Алаак сүт-бараан фермазында инектер азырап, эки ажылдап турарлар. Совхозтуң мал эмчизи эш Коваленко болдунун ол хүлээлгезин кызымаккай күүседип, малчыннарга үргүлүү барып, малдың янзы-бүрү аарыгларынга улур демиселди эки чорудуп келген.

Т. ТАЖЫ-САМБУ.

Хойжу бригада

«Сүт-Хөл» совхозтуң №3 хойжу бригадазының хойжулары Кызыл-Тайганын олар-белчиирлиг черлеринде кыштаглап турар. Алды кадарчыларның коданнарында 1716 хой бар. Оларның аразында төрүүр хой 1176. Оон иштинден ам 230 хой ооддаан. Төрүттүнген 233 хураган бүрүү-биле ажаап алдынган. Дуржулгалыг хойжулар Монгуш Серен-оол биле Оңдар Белек-оол оларның хойлары эң-не семис болгаш хүр кыштаглап турар.

Хойжулар күжү арган болгаш чаа төрээн хойларны белен чемнер-биле шүүт азырап турар. Ол бригаданы сиген, сула, дус болгаш өске-даа чемнер-биле үзүктел чок хандырып турар.

Бригаданың кежигүннери чоокта чаа боттарының бүдүрүлге хуралынга чыылганнар. Олар эрткен ажыл-агый чылының түннелдерин болгаш чаа чылда сорулгаларны чугаалашкан. — Төрүүр чүс хой бүрүзүнден 105 хураганны, хой санындан-на 2 килограммдан куду эвес дуктУ алыр — деп хүлээлгени алгаш, № 4 хойжу бригаданы социалистиг чарышка кыйгырган.

О. СҮР-ООЛ.

Малчынның коданында

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хаяда кыштаглап турар хойжузу Куулар Комбунун коданында төрүүр 500 хой бар. Чоокку хүннерге чедир төрээн 200 хойнун хураганнарын ол хойжу чидириг чокка камгалап алган.

Эш Комбунун хойларының кажаалары чылыг. Сигенни кыштаанда четчир кылдыр белеткеп алган. Амгы үеде оон хойлары семис, хүр кыштаглап турар.

Он алды чыл дургузунда хой малдап келген бо хоочун хойжунун ады мурнакчыларның одуруунда кирип турар. Ол, эрткен чылын 100 хой санындан 110 хураганны естүрүп алган, хой бүрүзүнден-не 3 кг чыгыы дуктУ кыргып алган. Эш Комбу болдунун эки ажылы дээш үргүлүү шаннадып келген.

О. ЛАМА.

АРТЫШ УГБАЙ

Улуг-Хем районнун «Найырал» совхозунун Булун-Терек сүт-бараан фермазының саанчызы коммунист Ховалыг Шокшуевна Артыш угбай ниитиниң херээ дээш болдунун кызымаккай күш-ажылы-биле чоннун хүндүлелин үүгле фермазынга эвес, харын совхозтуң хөй-ниитизинин мурнунга чаалап алган. Ол 13 чыл дургузунда саанчылап ажылдап келген. Бо аразында болдунун ажылынга чүгле бедик көргүзүглерни чедип, сүт саар хүлээлгезин чыл санында ажыр күүседип келген. Эрткен ажыл-агый чылында Ховалыг Шокшуевна 20 инек саап турГаш, инек бүрүзүнден 1300 кг сүт саар мен деп алган социалистиг хүлээлгезин 1627 кг кылдыр күүсеткен.

Артыш угбай бо чылын 60 харлаан. Ол хирезинде-ле саанчы ажылын соксатпайн, харын чеди чылдың бешки чылы—1963 чылда бир саар инекке онаштыр 1700 кг сүт саап алыр хүлээлгени алган ажылдап турар.

— Назы-харынар улгаткан-дыр, кыраанының дугайында дузаламчы ап, дыштанырынче силер шилчизинерзе эки-дир. Ховалыг Шокшуевна деп аная саналдаарга:

— Солун, сеткүүлден номчуп көөрге, менден-даа улуг назылыг кижилер, кыраанынга чалынмайн бистиң чуртувуска коммунизминин материал-техниктиг баазазын тургузар демиселде киржип, ажылдап турарлар ышкажыл. Украинаның налдарлыг колхозчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Заглада болгаш Чөөн-Хемчиктин сураглыг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Лапсанчап ышкаш кырганнар бистиң чуртта хөй-дүр. Ындыг болганда мен кылып келген ажылымны кыраан мен дээш каапТарын бодавас-тыр мен — деп чугаалап турар.

Ховалыг Шокшуевна фермада чүгле сүт саап алырынга мурнакчы эвес, харын мергежилин аныяк саанчыларга дамчыдып база агитатор болуп турар.

Х. Ш. Артыштын саанчылап, үр чылдарда ак-сеткилдиг ажылдап, бедик көргүзүглерни чедип ап келгенин үнелеп көргеш, совхозтуң партия, профвилед комитеттери ооң алдан хар харлаанын демдеглеп, январь 20-де байырлыг кежээ организастаан.

Күш-ажылынга бедик көргүзүглерни чедип алганы болгаш 60 хар харлаанынга тураскаал кылдыр көдээ ажыл-агый профвилелиниң обкому аная Хүндүлел бижикти тывыскан. Ол ышкаш совхоз дирекциязы, ажылчын комитеди, ажылчын кооперация Ховалыг Шокшуевнага өртектиг шаннадларны тывыскан.

Коммунист, хоочун саанчы хөй чылдарда аас-кежиктиг, кадык чурттавышаан, болдунун чаагай ажылхерээнге улам чедиишкиннерлиг болурун совхозтуң хөй-ниитизи аная күүсээн.

Х. КУҢГАА.
ажылчын комитет даргазы.

Саазын кырында организация

Тандының «Совет Россия» колхозта аныяк өскеннер эллээн хөй. Оларның аразында комсомолчулар безин 35 кижи. Саның барымдаалаар болза, ында комсомол организациязы күштүг болгаш колхоз бүдүрүлгезинге мобилизакчы, организакчы рольду ойнаан, дайынчы ёзу-биле ажылдаан тургу дег.

Шынында ол организацияда ындыг шынар көзүлбейн турар. Комсомол организациязының иштики ажылы аажок сандаргай. Аныяктар ортузунда кижизидилге ажылы шуут чорбастаан. Колхоз төву Владимировка суурга-даа, түс-түс фермаларга-даа аныяктарның дыштанылга кежээлери, хурал-суглаазы, оюнтоглаазы организастаттынып турганын кым-даа көрбээн. Комсомолчуларны болгаш аныяктарны көөрге, ажылдан хостуг шактарны бажыннарынга эрттирип азы ийи-чангыс болуп алгылаан кудумчуларга чалгаарап кылаштажып чоргулаар. Кижи бодаарга, мындыг кайгамчык үеде аныяк кижилер коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттаарынга чүткүлдүг өөренген, бир-ле чаа сонуургаНчыг чүвени кылган, хайныккан сеткил-биле чурттаан тургу дег, а бо аныяк эштерде ындыг хөөн канчап барган чүве ийик?

«Совет Россия» колхозтуң аныяктарында мындыг чалгааранчыг амыдыралды эллээн үрден бээр көрүп келгеш, мындыг түннелди кылдым. Чүл дизе, ол бүүү четпестерниң дозу ында комсомол организациязының хөлүн эрттир кыргызыг, олутпай чоруунда-дыр. Ол организация аныяктарның идейлиг удуртукчузу болур хамаан чок, бодунун хуралсуглаазын безин ай-айы-биле чыылдырып чадап турар. Хурал чаалаар-ла ийи-үш кижи келир, олар маңаа чоруй, тарап чанар — ынчаар сонгаарлаттынып-ла турар мындыг. Кежигүн дадыбырынып чыылдазының дугайын чугаалаан-даа дужүү чок, ол чыл-чылы-биле хавыртынмайн келген.

Комсомолчуларның аразында шажын чүдүлгелиглерниң оолдар, кыстары база эвээш эвес, а оларның ортузунга шажын чүдүлгезинге удур пропаганданы кым-даа чоруттайн турар. Оон уламындан демги аныяк кижилерге оларның ада-иелери таарышпас салдарны чедирип турар. Оларны ол байдалдан кым үштүр ужурлугул? — комсомол болбайнаан.

Колхозта комсомол организациязының ажылын сегидер дизе, аная партийжи дириг удуртулганы хандырар, комитеттин секретарынга идепкейлиг, ажылдап шыдаар кижини тывар херек. Колхозтуң парторганизациязы, секретары эш ЛопсанООл бодунун дайынчы дузалакчызынче кичээнгей салбайн, удуртпайн келгининден ол организация ам үүгле саазын кырында санаттынып турары ол-дур. Бир эвес парторганизация, ол ышкаш Тандының ВЛКСМ комитеди (секретары эш Конохов) ол комсомол организациязының ажылын сонуургап, аная боттуу-биле дузалашкан үүве болза, оон ажылы таан-даа мындыг багай болбас, аная ынча хөй секретарлар солчуп халашпас турган ийик. Комсомол организациязының секретарлары аная сөөлгү үеде безин дыка хөй халашкан.

Мынчангаш үстүнде организациялар колхозта комсомол ажылын дирГизёр дээш чоокку үеде шиитпирлиг хемчеглер албас болза, ам черле хоржок болган.

А. КОЧЕТКОВ.

Чагаалардан допчулалдар

«Элегес» совхозтуң Каъкта сүт-бараан фермазында клуб эргелекчизи Г. Галинская ол ажылынга үш чыл чедип чоруур. Бо үенин иштинде ол бодунун онаашкан ажылы дээш кызымак ажылдаан болза, ында клубтун ажылы мындыг багай турбас ужурлуг. Ол клубка культура-массалыг ажылдарны организастап көрбээн. Оода чадаарда дыштанып хүннерде болгаш байырлал хүннериндe безин бистин кливувус шоочалыг турар болгай.

Эрткен чылдың Октябрь байырлалында, Чаа чылда база-ла клуб шоочалыг турду. Каък клувун ферманың саанчыларының болгаш ажылчыннарының культурлуг дыштанылгазының ёзулуг одаа болдуруп, оон ажылын экижидер дугайында бистиң совхозтуң удуртукчулары кажан хемчег алыр ирги?

Н. ОНДАР.
А. САТ.

• • •

Бистин республиканын чамдык клубтарының, библиотекаларының багай ажылының дугайында бо үстүнде бижикчилерниң чагаазы ышкаш чагаалар редакцияга кээп турар.

Барыын-Хемчик районнун «Кара-Хөл» колхозунун колхозчузу Л. Хертек мынчаар бижээн: «Кара-Хөлдүн аныяктары боттарының хостуг шактарын культурлуг ёзу-биле омак-хөглүг эрттиринге ынактар. Ынчаза-даа ында көдээ клуб аныяктарның культурлуг негелдезин хандырып шыдаваан, ында культура-массалыг ажылдар сөөлгү үеде чорбастаан. Клубтун ханаларын довуракдоозун бүргей апкан, ында аскан портреттер, лозуннар кижи кырынче кээп дүшкү дег, чангыс кадагда ыызыртынгылаан тургулаар. Клуб эргелекчизи Салчак Чамды клубтун ажылын экижидип, культура ажылдакчызы кижи өскелерге үлегер болурунун орнунга, арагаалар чорук-тарже хандырып турар. Клубта байдал бо хире турда, «Кара-Хөл» колхозта партия организациязы, көдээ Совет хемчег албайн турар.

• • •

«Эәнзирээн клуб» деп эгелиг чагааны Сандан Ангар-оол чоруткан. Бии-Хем районнун «Кызыл тараачын» колхозунун Эәрбек салбырында көдээ клубтун багай ажылының дугайын ол чагаада бижээн. Эәрбек суурнун чурттакчылары үүгле кино көөру-биле кызыгаарлаттынган. Чамдыкта клубка кино көөр аргажок соок болгулаар, культура-массалыг ажылдар чорударын оон эргелекчизи аныяк кыс Галина Максимова шуутла уткан. Бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмнерин организастааш, суурнун чурттакчыларынга солун концерттерни, массалыг оюннарны организастап болурунун аргалары Галина Максимовада бар. Аная үүгле организакчы чорук негеттинип турар.

• • •

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырында көдээ клубтун бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмнериниң ажылдавайн, ында культура-массалыг ажылдарның чорувайн турарын Монгуш Алдын-оол бижээн. Ол клубтун эргелекчизи болгаш салбырда комсомол эге организациязының секретары эш Үен-оол аныяктарны бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмнеринче хаара туткаш, аная культура-массалыг ажылдарны чорудуп. Ишкин клувун аныяктарның культурлуг дыштанылгазының одаа болдурар үе ам черле келген деп, ол чагаада бижээн.

• • •

«Бистин клувувус улуг делгем-даа. Ынчалза-даа оон эргелекчизи Г. Соломанова ол клубту үүгле кино үнерде ажыткаш, кино төнген сөөлүнде улуг кара шоога-биле шоочалап каары шуут-ла чанчыл болган. Культура-массалыг ажылдар шуут чорбастаан, оон иштинде лозун, плакаттар каш чылдар улаштыр туруп келген» деп Танды районнун Кочетово суурунда көдээ клубтун багай ажылының дугайында О. Кызыл-оолдун чагаазы ынчаар эгелээн.

• • •

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Хендерге салбырының төву Ак-Тал суурда көдээ клубтун багай ажылының дугайын, ында культура-массалыг ажылдар сөөлгү үеде чорбастап, бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмнериниң ажылдавайн турарының дугайын Б. Аңгыраа бижээн.

Ажыл-агыйжы сорулгаларның, планныг онаалдаларның күүселдези чоннун коммунистиг медерелиниң хамааржыр турбуже, көдээ клубтарның ажылын шак мындыг багай байдалга тургузары канчап-даа шын эвес. Көдээ клубтар культура-массалыг, политкижизидилгелиг ажылдарны чон ортузунга чорударының, чоннун культурлуг дыштанылгазының ёзулуг одаа болган турар ужурлуг. Бо үстүнде ады кирген ажыл-агый черлериниң удуртукчулары, ында партия организациялары көдээ клубтарның ажылында бар четпестерни узуткаар дугайында боттуг хемчегни ап, боттарының совхозтарының ажылчыннарының, колхозчуларның, суурларда чурттакчы чоннун культурлуг негелдезинче сагыш салыр ужурлуг.

Часкы хову ажылынга

ЧААТЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Чодураа» колхозтуң тараажылары часкы хову ажылынга белеткелди организастыг чорудуп турар. Чижээ, 20 трактордан 13 белен, ам 7 тракторну септеп турар. Ол ышкаш тракторнуң 7 андазыны, 13 сеялка, 103 илиир белен кылдыр септеттинген.

Курскиниң механизаторларының кыйгырыын бүрүн детквишаан, «Чодураанын» механизаторлары хову ажылынга бүүү белеткелин сонгулда хүнүнге уткуштур доозарын хүлээнген. Олар сөзүн эллеп шыдаар. М. Нурсат, К. Норбу, Н. Частып, С. Маадыр-оол ышкаш, ажылдын бүдүнгүрү, продукциянын эки шынарын дээш демиселдин мурнуку одуруунда механизаторлар хөй.

Тараа культураларының үрезини колхозта четчир, ындыг болза-даа ону чажар шынарынга чедир арыгдаар айтырыгның хожудап турарын база айтыр херек. Ол ышкаш тарылга шөлүнче чемишчидилге сөөртүлгези база организас чок чоруп турар. Бо хүннерге чедир үүгле 60 тонна едек сөөртүнген.

Чырык кыва берген

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырында хой оолдаашкыны кидин эгелээн. Кодан бүрүзүнде хойнун күжү шыырак. Хойжулар Х. Дадар-оол баштай төрээн 60 хоюнун, К. Балдан 130 хоюнун хураганнарын менди алганнар. Хураган ажаакчылары Х. Дыдыраш, Х. Тараачы, Ш. Алдын-кыс олар малдың чаш төлүн менди алыр талазы-биле хойжуларга улуг дузаны чедирип турар.

Совхозтуң мал эмчизи И. Хурагандай, зоотехник М. Бичелдей малчыннар-биле үргүлүү харылзааны тудуп, эргежон чугула үүлдер-биле оларны ёй-шаанда хандырып келген. Ажыл-агыйның удуртур ажылдакчылары Арыг-Бажының малчыннарының ажыл-амыдыралы-биле таныжып, оларның дилег, негелдерини өөренип көргеш, аная биче куштүг электрини тургузар деп шиитпирлээн. Ам хойжу эш Балданның коданында, оон чоок-кавызында малчыннарның чурттарга бажыннарында, мал кажааларында электри чырыы хып эгелээн. Ол чорук ажыл-ишчилерниң амыдырал байдалын чаагайжыдарынга, малдың чаш төлүн хоратпас дээш ажылдаарынга дуза болуп турар.

В. ДИМИТ.

МӨРЕННИҢ ХОЙЖУЗУ

Сенги Ойдупович Сади хөлчок аныяндан хой кадарып эгелээн. Ооң төрүттүнген болгаш өскен черинге 1950 чылда «Мөрен» колхоз тургустунган. Хуузунда каш мал сүрүп алгаш, көжүп түрен чоруур чөгенчиг амыдыралдың төнчүзү келген, бүүү чер чурттуглары-биле чаңгыс коллектив болуп, демниг-күштүг чурттаары—аас-кежии дээрзин коммунист Сади ханы угаан билгеш, колхозка бир-ле дугаарында кирген.

Аныяк чоруур шаандан эгелээш кылып билир ынак ажылы—хой ажылынга ол кирип, колхозтуң кодан хоюн кадара берген. Эрзин районнуң Мөрен чоок-кавызынга агаар-бойдустуң «чаңы» аная чурттап көрбээн кижиге анчыг-ла. Чамдыкта кыжын аная хар дыка кылын дүшкүлээр, ындыг таварылгаларда хой оътка чедери бергедей бээр. Ынчалза-даа Сенги Ойдупович ындыг берге байдалды безин ажып эртериниң аргазын билир.

Моон мурнунда Эрзиниң хойжулары ындыг таварылгаларда чүгле хой одарларын эжип аштаар, далбыйлаар арганы ажыглап турган. Ол дээрге хөлжок хөй күш үнер болгаш ажыы биче ажыл. Борта техниканыдаа ажыглаарга хойлар тоттур оттап шыдавас. Ынчангаш «Мөрен» колхозтуң хойжулары районнуң өске ажыл-агыйларының үлегери-биле мал чемин болдунарыбиле эки белеткеп алырынче улуг кичээнгей салыр апарган.

Сенги Ойдупович база-ла ол арганы бодунуң ажылының үндезини болдурган. Малынга четчир хемчээлдиг сигенни өй-шаанда белеткеп алыры—ол дээрге, малды бойдустуң кандыг-даа дошкун аймылындан хамаарылга чокка менди кыш ажырып алырының ёзулуг магадылалы.

Коммунист Сади чыл бүрүде-ле малдың чаш төлүн менди камгалап алырының талазы-биле ол ажыл-агыйда бедик көргүзүглүг болуп сурагжып келген. Колхоз ниитизи-биле төрүүр чүс хойга онаштыр 90 хураганны менди камгалап алыр планныг турда, ол малчын чүс хойдан-на чүс хураганны үргүлүү менди доруктурУп өстүрүп келген. Эрткен ажыл-агый чылында ол база-ла бо талазы-биле алган хүлээлгезин күүседип шыдаан—төрүүр хой бүрүзүнден чаш хураганны менди доруктурУп алган.

Дуржулгалыг хойжу тарып боозадылга пунктузунга хоюн үргүлүү ёй-шаанда эккээр. Хойнуң кызыраар чоруу-биле эптеш чок демиселди чарлап турар. Боос хойларны хынамчалыг ажаап, немгерери база-ла ол талазы-биле бедик көргүзүглүг болурунга улуг ужур-дузалыг.

Хойлариң оолдаашкыны эгелээри билек эш Сади кичээнгейни улам шыңгыырады бээр: чемгерилгени күштелирер, кажааларыңы чылыглаашкынын чорудар. Ол бүүү ону эки түүнелдерге чедирип, малдың чаш төлүн чидириг чок доруктурарынга дузалап келген.

Эрткен күзүн ол беш тонна сигенни боду белеткеп алган. Ам бо хүннерде оон-биле төрээн болгаш төрүүр чоокшулаан хойларын турГузу азырап турар. Ол ышкаш, шаг-үени чөп ажыглап турГаш эш Сади кыштаГларында кажааларының кышка удур септелгезин боду чоруткан.

Сенги Ойдупович хой бүрүзүнден дук кыргылдазының бедик көргүзүүн чедип алыр дээш сагыш салып турар. Ындыг болза-даа, ол талазы-биле оон көргүзүү амдыызында бедик эвес—эрткен чылын бир хойдан-на ортумаа-биле 1900—2000 грамм дук алган. Оон бир чылдагааны болза, коданда уксаазы экижиттинмээн хойларның ам-даа хөй болуп турарында.

Бо ажыл-агый хойжу бригадалар тургузарын көрүп турар. Ол бригадаларның кежигүнүнүң бирээзинге эш Садиниң кирери чугаажок. Күш-ажылга чүткүлдүг ол кижиниң үлегерин колхозтуң малчыннары эдерер.

Ю. КУРСКИЙ.
Чурук авторнуу.

БӨГҮН, ВОЛГАГА ТУЛЧУУШКУННУҢ 20 ЧЫЛ ОЮ

СОВЕТ УЛУСТУҢ ӨНДҮР УЛУГ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Маадырлыг демиселдиң хүннери

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улус, ооң маадырлыг Чепсектиг Күштери, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, фашистиг Германиянын шериг чылча шапкаш, тиилелгенин тугун фашистернин уязынын—Берлиннин кырынга киискиткен.

Бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге Совет Армия совет улустуң фашизмге удур демиселинин төөгүзүнге алдарлыг арыннарны киирген. Ындыг төөгүлүг арыннарының бирээзи болза бөгүн чээрби чыл ою болуп турар Волгага тулчуушкун болуп турар.

Волгага болган тулчуушкун — Ада-чурттуң Улуг дайынының болгаш ийиги делегей дайынының чоруудулгазында эң улуг шериг-политиктиг болуушкуннарның бирээзи кончуг нарын байдалда эгелээни билдингир болгай. 1941—1942 чылдарның кышкы кампаниязында немец-фашистиг шеригни Совет Чепсектиг Күштер шыпгыы аштырыышкынга таварыштырган.

Волгага тулчуушкуннар эгелээр үеде Совет Армия организация-даа, күш-даа талазы-биле дыка быжыккан, фашистиг шериглерге согуушкун бээринин дуржулгаларынын-даа талазы-биле дыка мергежээн турган. Дайзыннарның тыылынга партизан шимчээшкини улам калбарып, күштелип турган.

Ооң-биле кады, Совет Эвилели даштыкы байдал талазы-биле база быжыккан турган. 1941—1942 чылдың кыжынында бистиң тиилелгевис гитлержи эжелекчилерге удур демиселче Европаның фашизмге кулдандырган улустарын хей-ат киирип турган.

Гитлержи шериглер эң дээре дивизияларын Москва чоогунга чылча шаптырганының соонда, дайынын эгезиндеги ышкаш, бүгү фронтуга хары угда шавар халдаашкын кыла албас турган, ынчалаа-даа совет-герман фронтунун кайы-бир участогунга шавар халдаашкын кылырынга четчир күш ында бар турган. Шак ындыг участок кылдыр мурнуу-төөн угланыышкыны фашистиг командылал шилип алган.

1942 чылдың апрель 5-те Гитлерпин кол командылалының айтыышкыны-биле фашистиг шериглернин мурнунга мындыг сорулганы салган турган: Орёлдуң мурнуу талазында турар Совет Армияны чок кылгаш, бистиң чуртту чиг-эт байлаа хей мурнуу талакы районнарны, ылангыя нефтизи байлак Кавказты эжелеп алыр.

Гитлержи халдаашкынның дээрбечи планын Геббельс мынча деп ыят чогу-биле ынчан чугаалаан: «Бо дайын дүжүлге-даа дээш эвес, чүдүлге-даа дээш эвес, а харын хлеб, тараа дээш, чиир дүштеки, эртенги, кежээки элбек аъш-чем дээш, чиг-эт, резина, демир болгаш руда дээш дайын-дыр» дээн.

Ол оор дээрбечи планын боттандырбышаан, 110 дивизияның күжүбиле бистиң мурнуу чүкте камгалалывысты чаза таварып эрткеш, гитлержи шериг 1942 чылдың июль 17-де Чир хемге четкен. Оортан Кавказ база Волгоград дээш Волгага улуг тулчуушкун эгелээн.

Сентябрьниң 4-те тулчуушкун хоорайның иштинге киргилеп турар апарган. Ол улуг тулчуушкунга дыка хөй санныг дириг күш болгаш техника, чепсектер киржип турган. Чүгле немец шеригниң талазындан ында чаалажып турган шериглерге 650 мун солдаттар болгаш офицерлер, 5000 хире үгер-боо, 5000 чыгам миномёт болгаш 1000 ажыг танка база ол хире самолёттар киржип турган.

Совет дайынчылар өлүм чок, коргар үрек чок маадырлыг тулчуп турганнар. Хоорайның төвүнде турган Родимцевтиң командылап турганы дивизиязы хонук санында-ла дайыннарның 12—15 атакаларын ойтур шаап турган. «Барикада» деп заводту камгалап турган генерал Гуртьевтиң командылап турганы сибиряктарның дивизиязы чүгле 4 хүн иштинде немецтерниң 200 танкага деткиткен беш дивизиязының атаказын ойтур шапкан. Бир ай иштинде хоорайга тулчуушкуннарга сибиряк-дайынчылар 117 атаканы ойтур шаппышаан, 148 танканы чок кылып, дайзынның 21 мун солдаттарын болгаш офицерлерин узуткап чок кылганнар.

Дөрт гвардейжи-бронейщиктер — Л. Болото, И. Алейников, Г. Самойлов болгаш А. Лебиков оларның маадырлыг херээ эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруктун үлегер-чижээ болур. Олар дайзынның 30 танкаларына атакалаткаш, он бежин чок кылгаш, боттарының камгалалын таварты чангыс-даа танк эрттирбээннер. Политудуртукчу Пустовитиң командылап турган артиллерия батареязы ийи хүн иштинде 29 танканы база чүс-чүс гитлержилерни узуткап чок кылган.

242 дайзынны чок кылган снайпер Василий Зайцевтин, база 236 фашистерни узуткаан снайпер —нанай-Максим Пассарниң болгаш эвээш санныг солдаттар-биле кады, дайзынның эжелелинде девискээрде турган бажынны эзлеп алгаш 58 хонук иштинде дайзынның үзүктел чок атакаларын ойтур шаап турган гвардии сержант, Совет Эвилелинин Маадыры Яков Павловтуң аттарын бүгү чурт билир.

Бистиң чангыс чер чурттуглары-выс, ам үеде курлавырда үнген солдаттар, сержантылар болгаш офицерлер А. М. Даниленко, Ч. П. Черноусова Г. И. Питиримов болгаш өскелер-даа Волгада хоорайның камгалалынга база маадырлыы-биле тулчуп турган болгаш чазактың орденнери-биле шаңнатканнар.

Маадыр хоорайның чоогунга болгаш ооң кудумчуларынга база шөлдеринге немец-фашистиг аг-шериг 550 мундан эвээш эвес солдаттарын болгаш офицерлерин, генералдарын чок кылдыртып, туттурган база хөй санныг шериг техника, боо-чепсек, херекселдерин ышкыганнар.

Совет Армияның күчүлүг камгалалының түңнелинде, дөрт ай дургузында бар шаа-биле үзүктел чок халдап кирип турган гитлержи шеригниң кол бөлүгленишкини улуг когаралга таварышкан.

1942 чылдың ноябрьның 19-та генералдар Н. Ф. Ватутин, К. К. Рокоссовский, А. И. Еременко оларга баштаткан үш фронтунун шериглери каттышкан дем-биле шиитпирлиг удур шавар халдаашкынче киргеш, дайзынның 11 дивизияларын чылча шаппышаан, 2 дивизияны тудуп алган болгаш ийитизи-биле 330 мун кижилиг 22 дивизияны Волгоград чоогунга бүзээлеп алган. Үш ай болганда, 1943 чылдың февраль 2-де, дайзынның бүзээлеттирген бөлүүнден чүү-даа артпаан: ооң кол нуруузу узуткаттынган, 100 мун хире солдаттар, офицерлер болгаш генералдарны тудуп алган.

Волгага чедип алдыган тиилелге бүгү-делегей төөгүлүг ужур-дузалыг болган. Немец-фашистиг шериг ындыг күчүлүг согуушкунга бир-ле дугаар таварышканы ол. Ол тиилелге Совет Эвилелинин алдарын бүгү делегейге аажок бедиткен. Совет улустун Волгага болган улуг маадырлыг чоруун дешилгелиг бүгү кижилер кайгамчык улуг ужур-дузалыг болуушкун деп үнелеп көрген. Ол үеден эгелээш-ле, гитлержилерниң эжелеп алган турган чурттарынга национал хосталгалыг болгаш удурланыышкынның шимчээшкини көстүп көрбээни-биле көдүрүп калбарган.

Совет Армия Волгага инициативаны холга алган шия-биле ону салбайн, 1943 чылдын январь-мартта Сонгу Кавказка, Донбасстың чөөн талазынга, Курск, Харьков угланыышкынынга, Москваның барыын талазынга болгаш Ленинград угларынга шаап халдаашкыннарны калбарткан. Совет Армиянын күчүлүг согуушкунунга таварышкан дайзын барыын чүкче улам ынай дедир дезип бар чыткан. Совет Эвилелинин девискээринден дайзынны үндүр сывырары эгелээн.

Коммунистиг партияның удуртулгазы, Совет Армияның күчүлүг күштери, совет тыылдың быжыг чоруу болгаш совет улустун тиилелгеге сыныш чок тура-соруу болза фашистиг аг-шеригни долузу-биле чылча шапкан тиилелгени хандырган.

Бо хүн, кажан империалистиг чурттарның дайынга белеткели чүгле социалистиг чурттарга эвес, харын бүгү кижи төрелгетенге улуг айылды тургузуп турар үеде, кажан барыын-герман өжээнзиректер, төөгүнүн кеземчезин уттупкаш, боочепсек-биле кыжанып турар үеде, бо үениң дайын кыпсыкчыларын кандыг салым манап турарын Волгоград тулчуушкуну база катап сагындырып турар. Ада-чурттуң дайынының үезинге көөрде Совет Чепсектиг Күштер ооң каш-даа катап артык күштүг болуп турарын дайынчы походка ынактар үтпазы эргежок чугула.

Бистер, совет кижилер, тайбынны күзеп турар бис, тараа тарып, улуг тудуг кылып, ургуларывыс өстүрүп, үр чылдарда, аас-кежиктиг чурттаарын күзеп турар бис. Бистиң планетавыстың аныяк салгалы аас-кежиктиг, тайбын, эң-найыралдыг чурттаарын күзеп турар бис.

«Ынчалза-даа, бир эвес сарыыл угаанга удур, агрессорлар дайынны кыпсып үндүрер болза, ынчан Совет Армия агрессорнун согуушкунун бодунун күчүлүг согуушкуну-биле харыылаар» деп П. С. Хрущев медеглээн.

Волгага болган тиилелге ол медеглелди бүзүрелдии-биле бадыткап турар.

майор С. ДУПЛЯКИН.

ТӨРЭЭН ЧУРТ мурнунга хүлээлге

1942 чылдың июльдуң баштайгы чартыынга чедир Волга чоогу болгаш Волгоград хоорай ындыг-ла дүвүрээзиниг эвес турган. Мен ол үеде, бодумнуң дыка хөй чаңгыс черчурттугларым ышкаш, Төрээн чуртту фашистиг эжелекчилерден камгалажыр дээш Совет Армияның хүрээлеценинге келген турган мен. Бодум медицина сестразы тускай эртемниг кижи болгаш, Волгоград хоорайның бир школазынга тургускан көжүп чоруур шериг госпиталынга ажылдап турган мен.

Июль 17-ниң хүнү, Волга чоогунга кезээде ындыг болуру ышкаш, аажок изиг хүн турган. Шак-ла ол хүн Волгоград хоорайже фашистиг эжелекчилерниң араатанзыг халдаашкыны эгелээн. Тулчуушкун эгелээн ол уттундурбас хүнде бистер балыгланганнарга эм берип, улустуң балыгларын шарып чоруп турган бис. Хенертен дүвүрээзин ыянгыладып келген. Дайзынның самолёттары хоорай кырынга ыыт-шимээнниг долуп келгеннер.

Элээн болганда бистиң чоогувуска кулак уюкталып турар дааш үнген соонда, госпитальдың өрээлдериниң соңгалары чанчарап, столдар кырынга шил бузундулары ооааландыр кээп душкүлеп турган. Госпитальга чыткан балыгланган дайынчыларның иштинден шимчеп шыдаар кижилер бирги каатче маңнажып, үңгеп, союп бадып турган. Медиктер, бистер кижилериң амы-тынын камгалап алыр дээш бүгү-ле аргаларны хереглеп турган бис.

Кезек болганда балыгланганнарны Волганың чөөн талазынче кежирер болгаш ооң соонда Астраханьче көжүрер дугайында дужаал келген. Чеде хонуп келген чүүк машиналарынга балыг дайынчыларны олуртуп, чүүктерни чүдүрүп эгелээн бис.

Чүдүрүп-даа, орукка чоруп-даа турувуста бомбалаашкын үргүлчүлеп, барык-ла базым санында өлүм ыжанып турган. Машиналар бомба частыышкыннарындан быдлап, ыңайбээр шурап чораннар. Балыгланган дайынчылар човуурта, алгыржыпкышкыржып чораннар. Хоорайның кудумчуларынга бөкпек кара ыштар дээрже аттыгып үнүп, улуг, биче тудуглар чуурлуп дүжүп, өртенип турганнар.

Волга кыдыынга келгеш, балыг кижилерни пароходка, баржаларга олурткаш, хемни кежирип турувуста-даа дайзын бомбалавышаан. Дайзынның бомбалаашкынындан, адыышкыннарындан база бистиң шериглеривистиң аңаа харыылаашкыннарындан үгле Волгоград, курган чер үрелип, хып турар эвес, харын Волганың суу безин хып турар ышкаш сагындырар турган.

Фашистиг араатанның биске дөгеп келген ол халавы баштайгы үеде аажок коргунчуг болгаш, кижи көөр хөөн чок ол болуушкундан кайнаар-ла бир черже, ырадыр-ла чаштына берзе кылдыр сагындырар турган. Ынчалза-даа Төрээн чуртту салым-чолун, ооң мурнунга хамааты хүлээлгезин бодап кээрге, кандыг-даа коргуушкуннар, сүртээшкиннер ырады чаштай бээр, дайзынны көөр хөөн чок чорук улам хайнып кээр болгаш кандыг-даа бергелерни ажып эрттериниң аргалары тыптып кээр турган.

Балыгланганнарны көжүрерин үшкү хүнде, дайзынның одунуң адаабиле дооскан бис. Дөрткү хүнде бистиң шериг кезектеривис чедип келген. Оларга каттыжып алгаш шериг госпиталының ажылын үргүлчүлеп, балыгланганнарны хүлээп ап, оларны эмнээр, экиртир дээш демиселди үргүлчүлеп эгелээн бис. Ындыг дүвүрээзиниг амыдыралга чурттап турган, Волга чоогунга тулчуушкуннарга долу тиилелге чедип алдынгыже, а ооң соонда Ада-чурт дайынының төөнүзүнге чедир госпитальга ажылдап келген мен. Ада-чурт дайынына мээң киржилгемни Совет чазак бедии-биле үнелеп, «Кызыл тук» орден болгаш 4 медальдар-биле шаңнаан.

Бистиң шериглеривистиң түр када бергедээшкинин көргеш, гитлержи фашистер Волгоградты чылча шапкан бис, ону тиилелгиг марш-биле эртер боор бис деп хей-ле кордаанар. Бистиң шериглеривис болгаш мээң бир чер чурттугларым—волжаниниер дайзынга өлүмнүг согуушкунну таварыштырган. Олар баштай идепкейлиг камгалалды шын организастааш, ооң соонда удур шаап халдаашкынче шилчээн болгаш 1942 чылдың февраль 2-де Волгоград чоогунга тулчуушкунга чайыннанчак тиилелгени чедип алган.

Дайынга барык хүл-ыйба кылдыр үргедткен Волгоград үгле катап тургустунган эвес, харын мырыңай кайгамчык каас чараш хоорай кылдыр чаарты тургустунган. Совет улустуң куш-ажылы-биле тургустунган Волгоград болгаш өске-даа хоорайлар, эртинелер ам база дайын халавынга таваржырын совет улус күзевес.

Е. ЧЕРНОУСОВА,
республика эмнелгезиниң улуг сестразы.

Кызыл хоорай.

Базым-даа аткаарлавас

Бистиң Төрээн чуртувус кайгамчык улуг болгаш делгем. Ынчалза-даа улуг болгаш чараш хем Волганың эриктерингe немец-фашистиг аг-шериглер шургуп келгенде: «Чаңгыс базымдаа аткаарлавас!» деп, дайынчы кыйгырыг ындыг турган.

Мен ынчан 19 харлыг аныяк эр турган мен. Ынчангаш бистиң ыдыктыг черивисти фашист эжелекчилерден камгалаар дээш Волга чанынга тулчуушкуннарга база киришкен мен.

Хоорайны холга киирип алыр дээш немец-фашистер бүгү аргаларны болгаш күштерни хереглеп турганнар. Хоорайның кудумчуларын, камгаладың мурнуку олуруун, ханы тыылды-даа дүн-хүнү-биле бомбалап, артиллерия болгаш өске-даа чепсектер-биле черден, агаардан үргүлчү боолап турганнар. Олар кажар оптуг арганы хереглеп, самолёттардан чер-черже угуулгаларны октап, аңаа «Москва дүжүп берген, Волга чоогунда кезектер бүзээлеткен» деп бижээш, удурланганынар ажыы чок, дүжүп берае дириг арттырар бис дижип кыжаныр-даа, коргудуп-даа турганнар. Фашистерниң кыжаныынга, хайыра чок төп турган коргулчунунга бис оон-даа күчүлүг согуушкуннар-биле харыылап, ыдыктыг черивисти, сураглыг Волгоградывысты камгалап ап, чөптүг тиилелгевисти чедип алган бис.

Бир чугула ужар-дузалыг бедик дээш тулчуушкун мээң сагыжымдан ыравас. Бистиң үгле чаңгыс ротавыска удур немецтер ынчан бир батальон чадаг шеригни танкыларга болгаш артиллерияга деткиткеш, шавар халдаашкынче киргеннер. Бистиң дайынчыларывыс эрес-маадырлыг тулчуп туражок, деңэвес тулчуушкунга ротаның дайынчыларының кезиинден хөйү өлүрткен болгаш балыглаткан. Кезек болганда тулчуушкун шөлүнге взвод командири биче лейтенант Дудко, беш дайынчы болгаш салбыр командири мен ынчаар арткан бис. Ол өйде танкылар соондан атакалап кел чораан чадаг шериглерни автоматтар оду-биле ойтур шаап алыр аргалыг болган бис.

Ынчалза-даа танкылар бурунгаарлавышаан. Биче лейтенант биле бис танкыга удур боону алгаш, кайывыс-даа балыгланы бергенивистен, эзлчежип алып эгеледивис. Кезек болганда дайзынның беш танкылары дайын шөлүнде хуюктап турганын көрдүвүс, ол аразында взвод командири Дудко база катап аары-биле балыгладыпкан. Ок-чемзек төнер дей берген. Тулчуушкунда үшле кижи арткан бис. Бирээвис кожа оңгуже үгеп чоруткаш, долдур октуг бир чаъс хааржак тып эккелген. Ооң-биле дайзынга удур тулчуп турувуста соовустан быжыглаашкын келгеш, «Ура!» деп кыйгы-биле дайзынның атаказын ойтур шаапкан.

Волгоград дээш тулчуушкунның тиилелгелиг төнчүзүнге чедир киришкен мен. Тулчуушкуннарга эрес-дидим болганы, ылангыя чугула бедик дээш тулчуушкунга ийи немец танкыларны чуура атканы дээш «Ада-чурттуң дайыны» орденниң II чергези-биле шаңнаткан мен. Ол-ла тулчуушкуннарга ийи катап чиик балыглаткан мен, ынчалза-даа тулчуушкун шөлүнден үнмээн мен.

Волга чоогунга тулчуушкуннарга киржип турган, немец-фашистерниң 330 мун шериглерин узуткаарынга киржип, фельдмаршал Паулюсту бодунун генералдары болгаш солдаттары-биле туттуруп алган турда база көрген мен. Фельдмаршал Паулюс үүлгеткен бурузу дээш кеземче хереэн бистиң чуртувуска эрттиргеш, чуртунче эзп чанган болгай.

Волгага болган улуг тулчуушкун эрткенден бээр 20 чыл эртип турар. Ынчалза-даа делегей ам-даа ооңзургаваан. Барыын күрүнелериниң, ылангыя АКШ-тың болгаш Барыын Германияның империалистери болгаш дайынзырак генералдары ушку делегей дайынынга калчаалыы-биле белеткепип турар. Бир эвес олар дайынны кыпсыпса боттарының хөөрүн тыпканнары ол дээрзин совет улус эки билир.

Волгоград дээш кадыг-дошкун демиселге тиилээнивистиң чээрби чыл ою демдеглеп тура, бистиң улустуң чайыннанчак тиилелгезиниң организакчызы Төрээн Коммунистиг партиявыска өөрүп четтиргениниң ханы сеткилин бо хүн канчап илередип боор!

А. ЦЫБА.

БИСТИҢ ХОСТАЛГАВЫСТЫҢ ХАЯАЗЫ

ВОЛГАДАН ЧЫРЫП КЕЛГЕН

СЭТА-ның даштыкыда корреспондентилери Волгага Совет Армияның тиилелгезиниң дугайын эң баштай дыңнаваш, канчаар көрген силер? деп айтырыгларны элээн наш кижилерге салгылаан. Бөгүн чамдык харыыларны парладывыс.

* * *

1943 чыл. Францияны шагда-ла чагырып апкан гитлержилер бүгү Европаны эжелеп апкан. Оларның солуннары болгаш радиозу Чөөн чүкче «триумфальыг бурунгаарлаашкын» дугайын шуугап турган. Оларны доктаадыптар чүве чок ышкаш сагындырган. Хеп-хенертен-не: фашистер Волгага чылча шаптырган... деп чаа медээ келген. Орустарга ышкаш ындыг сеткилди французтар өске кандыг-даа улуска, кажан-даа хамаарыштырбайн чораан. Орустар французтарның камгалакчылары, хостакчылары, өңнуктери апарган. Совет Эвилелинге найырал болгаш өөрүп четтириишкин хөй чылдарда өшпээн. Ол дугайын Совет чазактың баштыңы Хрущевтуң Франция-ға чорааны көргүскен. Дижончулар өске кандыг-даа күрүне удуртукчуларынга ындыг өөрүшкүлүг хүлээп алыышкын кылбайын чораан. Дескиндир суурлардан ынча хөй кижилер чыглып келген турганын Дижон кажан-даа көрбээн. Волга тулчуушкуну — төөгүлүг болуушкун болгаш ооң-биле кады милитарисчи авантюрага ынактарга шыңгыы кичээндириг болур.

ЖОРЖ ЮТИНЕЛЬ,
Дижон хоорайда пенсионер (Франция).

* * *

1942 чылдың төнчүзүнде Ридинг хоорайга (Пенсильвания штатта) албан ёзунун хуралынга чүве чугаалаан мен. Сталинградтың буурап бадары ынчан чайлаш чок ышкаш сагындырып турган. Ол тулчуушкунну тодаргай чугаалааш, дыңнанчыларны кыйгыра аарак: «Тайбынның салым-чолу ол тулчуушкуннун түңнелинден хамааржыр. Ынчаарга, мээң ам: Сталинград кажан-даа буурап дүшпес деп чугаалаанымны утпаңар» дээн мен. Дыка хөй кижилер ону шынап-ла сактып алган болганнар, сөөлүнде ол «баш удур көрүүшкүн» дугайын меңээ болган чок-ла сагындырып турганнар.

Волга чоогунга тиилелгени чедип алгаш, совет улус бүгү кижи төрелгетенни үгле камгалап алган эвес, бистиң хүннеривисте тайбынны — бүгү делегейге быжыг тайбыңны камгалаары дээш идегеливис база ооң-биле холбашкан.

РАКУЭЛЛ КЕНТ,
чурукчу (АКШ).

* * *

Немецтерниң Волгоград чанынга чугаа чокка дүжүп берген дугайын шериг заводунга ажылдап турган, дүнеки сөөлгү медээден дыңнаан мен. Ону дыңнааш бистиң ооддар өөрүп алгыржы бергеннер болгаш орустарның тиилелгези дээш бурганга өөрээн бис.

Ол хүннерни сактып ора, ол тиилелгениң сөөлүнде, кажан немецтер чөөн фронтуже улам хөй күш салыр апарганда, биске кайы хире чиигээнин ам сактып тур мен. Мен бодаарымга нацистерге удур ниити дайынга дошкун шылгалданы тудуп эрткен бистиң улустарывыстың аразынга найыралды болгаш бүзүрежилгени катап тургузар үе шагда-ла келген.

ДЖОН БРУКС,
албан-хаакчы (Англия).

* * *

Кажан бис, нацистер Москваже чоокшулай берген болгаш харын Сталинградта чеде берген дээр дугайын дыңнааш, чүректеривис саргып турган. Бистиң кижи бүрүвүсле: Фашизм ажылчы чондан күштүг болганы ол бе? Ажылчын, тараачының эң баштайгы чуртун ол узуткап шыдаштар бе, кай? деп айтырып турган. Совет улустуң Волга эриктерингe тиилелгезиниң дугайын дыңнааш, бистиң ажылчыннарывыстың көстүп көрбээн бедик өөрүшкүзүн ам сактып тур мен. Бистер танцылап, аңгы талазы-биле акы-дуңмаларывыстың тиилелгезин магадап турган бис. Совет Эвилелинин чөптүг херээн деткиириви дугайын митингиге медеглээн бис.

20 чыл эрткен сөөлүнде күчүлүг Совет Эвилели бистин чаалап алыышкыннарывысты камгалаарынга, бистиң социалистиг революциявысты империалистерден камгалаарынга биске дузалап турар-дыр.

АНТОНИО ЛОПЕС НОВОА,
чолаачы чораан, куба пенсионер.

* * *

20 ажыг чыл мурнунда фашизмниң кара дүнү Европаның кырынга диргели берген. Гитлерлиг Германияны чылча шаап шыдаар карачаңгыс күш Совет Эвилели ол деп бис билип турган бис. Сталинградты ону көргүскен. Улуг тулчуушкунның чаңгызы ынчан фашистиг эжелелге турган Польшага, өске чурттарга диңмителдир дыңналып турган. Үени манап, хөделишкин чок турган күштер Волга тулчуушкунунуң сөөлүнде демиселче киринкен.

Владислав Голомбек,
экономист, польша партизан отрядының командири чораан.

Алышкы хоорайлар чугаалап тур

КОВЕНТРИ, ДИЖОН, ПОРТ-САИД — Волгоград-биле алышкы хоорайлар.

Волгага болган төөгүлүг тулчуушкуннуң чээрби чыл ою-биле холбаштыр Ковентри хоорайның (Англия) мэри, Дижон хоорайның (Франция) мэри, Порт-Саидтиң (КАР) губернатору СЭТА-ның корреспонтентилеринге медеглелдер чорутканнар.

* * *

Волгага маадырлыг тиилелге чиик өвес үне-биле чедип алдынган, ынчангаш бис ону утпас ужурлуг бис. Ооң 20 чыл оюнуң хүнүнде бис фашизмге удур демиселге улуг салыышкын киргеп кижилерниң дугайын сагынмайн барып шыдавас бис. Оларга эң эки тураскаал болза, оларның салыышкыны хей барбазын чедип алыр дээш бистиң күженишкинивис болур.

Фашизм ийикпе азы аңаа дөмейлер боттарының кемниг баштарын кажан-бир шагда катап көдүрүп келирин болдурбас дээш Ковентриниң болгаш Волгоградтың чурттакчылары кошкаш дивес шиитпирлиг демисежиринге белеп.

АРТУР ВО,
Ковентриниң лорд-мэри.

* * *

Волгоград тулчуушкунунуң чээрби чыл ою болза бүгү делегейге хүлээп көрүүшкүнге эргелиг хоорайның кайгамчыктыг болгаш маадырлыг чоруунун дугайын бүгүдеге сагындырып турар. Мен акы-дуңма хоорайга бодумнуң магадаашкынымның эң-не шын сеткилин илередип, делегейниң эң-не сураглыг хоорайынга чылыг сеткилин биске чедирип кээр Волгоградтың хамаатыларын Дижон хоорай үе-үеде хүлээп ап турар боор деп идеген тур мен.

Канонник Кир,
Дижонның мэри.

* * *

Агрессорларны ажып тиилээнинин 20 чыл ою-биле холбаштыр волгоградчыларга байыр чедирип тур мен. Бисти ийити салым-чол каттыштырып турар. Бистиң ийи маадыр хоорайларывыс чепсектиг демиселге тиилелгени чедип алган, ам олар тургузукчу күш-ажылга тиилелгелерни чедип ап турар. Волгоград биле Порт-Саид бүгү кижи төрелгетенниң амыдыралынга чаа эгени ажыдар, чер делегейге кедизинде барып тайбың тиилээр деп чаагай сеткилимден идеген тур мен.

Имад эд-Дин Рушти,
Порт-Саидтиң губернатору.

ВОЛГОГРАД БӨГҮН. Хоорайның В. И. Ленин аттыг шөлү (солагай талазында). 1943 чылда Волгоградтың төп кудумчузун немецтер ынчаар үргедээн турган (оң талазында). Фотолары Е. КАСИННИЙ болгаш С. КУРУНИННИЙ.

СЭТА-ның фотохрониказы

СУХЭ-БАТОРНУҢ ТӨРҮТТҮНГЕНИНДЕН БЭЭР 70 ЧЫЛ БОЛГАНЫНГА

МООЛ УЛУСТУҢ УЛУГ ОГЛУ

Бо чылдың февраль 2-де Моолдун Улустуң Революстуг партиязының үндезилекчизи, моол улустуң баштыңчызы Сухэ-Баторнуң төрүттүнгениниң бээр 70 чылының ою болуп турар. Дарлакчылардан болгаш даштыкының кулданыкчыларындан моолдуң чонун хостадырынга, аңаа аас-кежиктиг амыдыралды тургузарынга бодунуң бүгү медерелдиг амыдыралын ол берген. Ынчангаш Сухэ-Баторнуң чырык ады чүгле моолдуң чонунга эвес, харын база депшилгелиг бүгү кижи төрелгетенге чоок болгаш төрээн ат болуп турар.

Сухэ-Батор 1893 чылда амгы Улан-Баторнуң чоогунда чурттап чораан ядыы араттың өг-бүлезинге төрүттүнген. Сухэ-Батор аныяанда мал сүрүкчүлеп, ядыы-түренги амыдыралга чораан. Бодунуң кызымаа-биле бот-өөредилге-биле бичии эртем чедип алган. 1912 чылда шериг албанынга баргаш пулемёт школазын доскан.

1914 чылда пулемёт заводунуң командири тургаш, дерзин командылалга удур солдаттарның тура халыышкының баштаан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының идеязының салдары-биле 1918 чылдан эгелеп революсчу ажыл-чорудулгаже идепкейлиг киржип эгелээн болгаш оон соңгаар Сухэ-Батор бодунуң бүгү амыдыралын империалистиг болгаш феодалдыг мөлүгүделден бодунуң чонунуң хосталгазы дээш демиселге барадалгаткан. 1919 чылда, шериг эжелеттин корум-чурумунуң байдалында, Моолдун революстуг чажыт бөлүгүмүн тургускан, а 1920 чылда оон бөлүгүмү база ол ышкаш өске база бир бөлүгүм-биле каттышканындан тургустунган революсчу организацияның баштап эгелээн. Ол организацияны тургусканы 1921 чылдың мартта организация талазы-биле тургустунган Моолдун араттың революстуг партиязының үндезини болган.

1920 чылдың август-ноябрь айларда оон инициативазы-биле Совет Россияже барган Моолдун баштайгы төлөөлөриниң составынга ол киришкен.

1920 чылдың ноябрьдан 1921 чылдың мартка чедир Сухэ-Батор демисел талазы-биле бодунуң эштери-биле кады Моолдун соңгу талакы районнарының чурттакчы чонунун ортузунга агитас болгаш организакчы улуг ажылды чоруткан. Ол-ла үеде Моолдун баштайгы партизан отрядын тургускан болгаш ол отряд Моолдун Араттың Шериниң өзөө болган.

1921 чылдың мартта Араттың революстуг партиязының I съездизинге Сухэ-Баторну партиянын Төп Комитединиң кежигүнүнге соңгаан. 1921 чылдың марттың 13-те болган Улустун төлөөлөринин хуралынан Сухэ-Баторну Улустуң Түр чазаанының шериг министринге болгаш Моолдун Улустуң шериниң кол командылакчызынга бадылаан.

1921 чылдың марттың 18-те Сухэ-Баторнуң командылааны Моолдун шерии Моолдун Кяхта—амгы Алтан-Булак хоорайны Кыдаттың милитаристериниң хостаан. Ол чылдың май-август айларда Сухэ-Баторнуң командылааны Моолдун ол-ла шерии болгаш аңаа дузалажыры-биле барган совет Кызыл Армияның кезээ Унгернаның ак-гвардейжи шериглерин чылча шапкан болгаш 1921 чылдың июньнуң 6-да Улан-Баторну хостаан, а июньнуң 10-да Улустуң Түр чазаан Улустуң Доктаамал чазаа кыдыр эде организастаан болгаш оон составынга Сухэ-Батор шериг министри бооп кирген.

Сухэ-Батор Моолдун аныяктарының эвилелин, улустуң хереглел кооперациязын тургузарынга, Моолдун профэвилелдерин тургузар талазы-биле белеткел ажылдарга идепкейлиг киришкен. Партия болгаш чазак ол организацияларга даянгаш империализмге болгаш феодализмге удур революцияны ханыладыр дээш улус массанын демиселин удуртуп турган. Сухэ-Батор Улустун чазаанын баштайгы эң чугула хоойлуларын: черни национализастаар дугайында, феодалдарның болгаш ноянларның хүндүлүг артык эргелерин дүжүрер дугайында хоойлуларны чогаадырынга киришкен.

Сухэ-Батор моол совет найыралды хөгжүдериниң изиг камгалакчызы чораан. Үүгле Совет Россияның дузазы-биле моолдун улузу даштыкы дарлакчылардан хосталып, бодунун төрээн чуртун хостадыр аргалыг болган, чүгле совет улустуң акы-дунма дузаламчызы-биле аас-кежиктиг амыдыралды Моолдун улузу тургузуп шыдаар деп, ол үргүлчү айтып чораан.

1921 чылдың ноябрьда Совет Россияже баар Моолдун ийиги төлөөлөринин составынга Сухэ-Батор база киришкен, ол төлөөлөр Москвага, ийи чурттуң эп-найыралының дугайында керээни чарган. Моолдун төлөөлөрин ынчаарда Владимир Ильич Ленин хүлээп алган. 1921 чылдың ноябрь 5-те Сухэ-Батор РСФСР-биле Моолдун Улустуң чазаанын аразында эп-найыралдыг харылзааның тургустунганының дугайында дугуржулгага ат салган. Оон бээр-ле моол болгаш совет улустарның эп-найыралы быжыгып база хөгжүп турар.

Совет болгаш моол улустуң ниити зайзыны ак-гвардейжи дээрбечилерге удур демиселге шылгарангай хавыяазы дээш Сухэ-Батор совет Кызыл тук орден-биле шаннаткан.

Моол Улус Республиканың политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы, моол улустуң шылгарангай оглу Сухэ-Баторуң кайгамчык чаагай амыдыралы 1923 чылдың февральдың 22-де үзүлген. Оон бүгү амыдыралы—бодунуң чонунга кызыгаажок бердинин бараан болурунун үлегер-чижээ болур. Моол улус бодунуң шынчы оглу Сухэ-Баторнуң дугайында тураскаалды бедин-биле хүндүлеп көрүп турарлар.

Сухэ-Баторнуң үндезилеп тургусканы моол болгаш совет улустарның эп-найыралы чыл келген тудум улам-на быжыгып, хөгжүп турар. Моол улус-биле эп-найыралдыг харылзааны быжыглаар талазы-биле, бүгү чурттаазы ышкаш, Тыва Республикада база улуг ажылды чорудуп турар.

1962 чылда бистин республикада совет-моол эп-найыралдың ниитилелинин салбыры тургустунган. Тыва улустуң акы-дунма моол улус-биле экономиктиг болгаш культурлуг харылзаазы болгаш эп-найыралы харын-даа ооң дыка мурнунда-ла төөгү талазы-биле дыка ханы.

Моолдун бис-биле кызыгаарлажып турар Убса-Нур аймакка бис кукуруза, чочак-тараа болгаш чигир свёклазының үрезиннери-биле дузалаан бис. Кызылда көдээ ажылагый механизация училищезинге ол аймактың бөлүк механизаторларын өөреткен.

1961 чылда Тываның дуржулгалыг он механизаторлары ол аймакка барып, дүжүт ажаан алыышкынынга дузалашкан. Үүгле сөөлгү ийи чыл иштинде Өвүр, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарның медицина ажылдакчылары болгаш база Кызылга МАР-ның хамаатылары 934 кижиге медицина дузаламчызын көргүскен. Республиканың эмнелге албан черлеринге МАР-ның хамаатылары 400 ажыг кижи чыдып эмнеткеннер.

Ылангыя культура харылзаазы калбаа-биле хөгжүп турар. 1960 чылда бистин республиканың артистериниң концерт бөлүү Хубсугул аймактың ажылчы чоннарынга 20 концертти көргүскен, а МАР-ның Хубсугул аймаанын концерт бөлүү Тываның ажылчы чонунга 16 концертти көргүскен. МАР-ның Убса-Нур болгаш Хубсугул аймактарының төлөөлери Тываның аныяктарының 1962 чылдың фестивалынга киришкеннер.

1962 чылдың сентябрьде Тыва АССР-нин концерт бөлүү 23 кижи МАР-ның Убса-Нур аймаанга 17 концертти көргүскен, ынчаарга Убса-Нур аймактың Улан-Кумда Культура бажыңының концерт бригадазы 38 кижи Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарынга 21 концертти көргүскен.

Совет-моол найыралдың ниитилелинин Тыва салбырының баштаар чери Моолдун бис-биле кожа аймактарының ажылчы чоннары-биле акы-дунмалышкы харылзааны быжыглаар талазы-биле 1963 чылда тодаргай хемчеглерни ажылдан кылган. Чижээ, бо чылдың февральда көдээ ажыл-агый мурнакчыларының дуржулгазын солчур, а бичии сөөлүредир, апрель ай үезинде, школаларның өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарын канчаар тургусканының дуржулгазын өөренири-биле башкылардан төлөөлерни солужарын планнаан. Оон-даа өске хемчеглерни боттандырары база көрдүнген. Бо бүгү болза совет болгаш моол улустарның моол улустуң улуг оглу Сухэ-Баторнуң эгелээни эп-найыралының үүсүүс чылларда улам быжыгып, хөгжүүрүнүң херечизи болуп турар.

П. КИСЕЛЕВ,
совет-моол найыралдың ниитилелинин Тыва салбырының баштаар черинин харыысалгалыг секретары.

ТЕЛЕГРАФ
ДАМЧЫДЫП, ДЫҢНАДЫП, МЕДЭЭЛЕП ТУР

Дугуржулганы хажыткан

ХАНОЙ. (СЭТА). 1954 чылдың Женева дугуржулгазын ногодиньдьемчи эрге-чагыргаларының шыңгыызы-биле хажыдып турарын вьетнамның улусчу армиязының дээди командылалының харылзаа төлөөлери Вьетнамда хайгаарал болгаш контроль талазы-биле делегей комиссиязынга бодунуң чоруткан чагаазында база катап айыткан. Эрткен чылдың үүгде сөөлгү алды хүннериниң дургузунда безин демилитаризастаан зона болур Бенхай хемнин районунга 27 бөлүк — шупту 800 хире кижи киргелип кирген деп, харылзаа төлөөлери дыңнаткан. Оларның аразынга ногодиньдьемчи армияның шериглери болгаш даштыкы кижилер база бар болган. Олар хемнин ол чарыында эриин чурукка тырттырып, дуранар-биле хайгаарап көрүп турганнар.

ВИА агентилелдин дыңнадып турары-биле алырга, Женева дугуржулгазын шак ынчаар хажыдар чоруктарны чок кылырын Вьетнамда хайгаарал болгаш контроль талазы-биле делегей комиссиязындан харылзаа төлөөлери негээн.

У Танның парлалга конференциязы

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корреспондентизи Л. Пономаревтуң дамчыдып турары болза:

Январь 29-та болган парлалга конференциязынга КНО-нуң чингине секретары У Тан амгы үеде ССРЭ-нин, АКШ-тың болгаш Англияның төлөөлекчилериниң аразында болуп турар чугаалажыышкынныларга хамаарыштыр чүве чугаалаш, ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында дугуржулга чарарының перспективалары кажангызындан-даа артык өөрүнчүг болуп турар дээрзин медеглээн.

Корреспондентилерниң айтырыгларынга харыылаарының мурнунда Конго талазы-биле медеглелди У Тан кылган. КНО-нун Конгога ийи чартык чыл үргүлчүлээн дайын чорудулгазы «Колвезиже болгаш Жадовильже кирери-биле доозулган» деп, ол чугаалаан. КНО-нун шериглерин Конгодан дүрген үндүрерин манаваза чогуур деп, У Тан айыткан.

Конгонуң Төп чазаанга Каттышкан Штаттарның көргүзүп болур «дузаламчызының хемчээлин тодаргайлаар» дээш Кливлэндиге баштаткан америк төлөөлерниң Конгоже чоруур деп турарының дугайын АКШ-тың күрүпе секретарының дузалакчызы Харлан Кливлэнд КНО-нуп чанында АКШ-тың төлөөлекчизи Эллай Стивенсон биле кады менээ дыңнаткан деп, КНО-нуп чингине секретары дыңнаткан. Ол айтырыгның талазы-биле бодунуң туружун тайылбырлавышаан, У Тан болза Конгога дузаламчыны үүгле КНО-ну дамчыштыр тыпсырының принциви дээш туржуп турар мен дээрзин чугаалаан болгаш Конгога боттарының дузаламчызын үүгле Каттышкан Нациялар Организациязын дамчыштыр тыпсыр дугайында бүгү чазактарга Айыыл чок чорук Төвүлелиниң кыйгырыының дугайын ол сагындырган. Оон-биле кады У Тан болза Кливлэндинин төлөөлериниң чоруурунга болгаш Конгода америк туруштарны быжыглаары-биле Адуланың чазаанын чангыс талалыг «дузаламчы» көргүзеринге кандыг-даа удурланыышкын кылбаан. Амгы үеде чангыс таланың дузаламчызын хүлээп алыры болдунуп болур деп Адуланың чазаа бир-тээ санап турар болганда, ук чазак ол дузаламчыны алыр деп турар черинден алыр эргелиг деп, ол оңзалан демдеглээн. Ол медеглелди америк информация агентилелдери Конгога чангыс талалыг чурум-биле дузаламчы көргүзерин Каттышкан Нациялар Организациязының хоруудаанын солаары кылдыр таймылбырлап эгелээн.

Лумумбаны өлүрген чорукту истеп хынаарынга болгаш ону өлүрген буруулуг кижилерни судка шилчиверинге хамаарыштыр Айыыл чок чорук Төвүлелиниң резолюциязын канчаар күүсеп турарын корреспондентилер У Тандан айтырганнар. КНО-нун томуйлаан комиссиязы истелгени үүгле Нью Йоркка болгаш Женевага чоруткан, ынчаарга Конгонуң Адулага баштаткан төп чазаа тургустунганда комиссияны Конгоже киирбээн деп, КНО-нун чингине секретары харыылаан. Лумумбаны өлүрген чорукту истеп-хынаарын чоруткан комиссияның илеткелинин талазы-биле чүү канчаарының дугайында төлөөлеттирилге менде Айыыл чок чорук Төвүлелинден-даа, Кол Ассамблеядан-даа чок деп, ол чугаалаан.

АЖЫЛЧЫННАРНЫҢ КҮСЕЛИ-БИЛЕ

БОННН. (СЭТА). Рур областа кан бүдүрүлгезинин улуг концерннери ам бо үеде чагыглар чедишпейн турарының ужурунда улуг бергелерге таваржып турар. Гамбургтуң «Шпигель» журналының дыңнатканы-биле алырга, моон-биле холбаштыр концерннернин эзлери ажыл неделязын кызырып, ажылчыннарның ажыл төлевирин эвээжедип турган, ол берге байдалдан үштунарын оралдажып турар.

Чижээ, Хаттингенде «Дортумунд-Хердер Хюттенунион аг» бүдүрүлге болгаш «Руршталь аг» концерн домна суугуларда, кан эзилдирер болгаш кан-прокат бүдүрүлгелерде ажылдап турар ажылчыннарның ажыл неделязын ийи шакка кызырган. «Рейншталь» концернге хамааржыр «Мюльгеймме́йдерих аг» бүдүрүлгениң администрациязы неделя бүрүзүнүң үш хүннериниң дургузунда ажылчыннарның эзлээн хөй кезиин кызырган ажыл шагынче шилчидер деп айтыышкынны үндүрген. Рур областың өске-даа чамдык бүдүрүлгелеринге кызырган ажыл хүнүнче база шилчидип турар.

Автомобиль бүдүрер «Фольксваген» деп улуг концерн январь 31-ден февраль 8-ке чедир бүдүрүлгени соксадыр деп турар. «Франкфуртер Рундшау» солуннун дыңнатканы-биле алырга, Вольфсбургта, Кассельде болгаш Брауншвейгте концернниң заводтарында бүдүрүлгени соксадыр деп турар. Бо болза сөөлгү неделяның дургузунда ол концерне бүдүрүлгени үш улаа тур соксаткаңы болур.

Брюссельде чугаалажыышкын буурап дүшкен

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). «Ниити рынокка» Англияны киирер дугайында чугаалажыышкыннар буураашкын-биле доозулган. «Ниити рынокту» кежигүннери алды чурттарның төлөөлекчилери чоокта чаа чидиг чаруулдаалерниң дүшкүүрлүг байдалынга чыыдган. Француз төлөөлер ийи хүннүң дургузунда бижыг турушту эзлеп, Англия-биле чугаалажыышкыннарны катап эгелээринден ойталап келгеннер.

Ол сөөлгү ужуражыышкын мырынай кыска үеде эрткен, оон киржикчилери Англияны «ниити рынокка» киирер дугайында оон-биле чугаалажыышкыннарны катап эгелээринин бүрүн болдунмазын үүгле демдеглээр аргалыг болганнар. Чугаалажыышкыннарны тодаргай эвес хуусааже соңгаарлаткан.

Сөөлгү минутада Американың Каттышкан Штаттарының кылган ыйыышкыны база дузалап шыдавайн барган. Дыңнадып турары-биле алырга, президент Кеннеди алды чурттар биле Англияның арызында чугаалажыышкыннарны мунгаш байдалдан уштуру-биле эң улуг күжениишкиннерни салыр деп дилеглиг чагааны ГФР-нин төлөөлериниң баштыңы ажыл-агый министри Эрхардка чоруткан болуп турар.

Бельгияның даштыкы херектер министри ангалаан Спаактың «алдының» хуралы доозулган соонда журналистерге медеглээни болза: «ниити рынок хеваар артар боор деп бодай-дыр мен, ынчалза-даа европеизмнин ёзузуңга улуг когаралды база таварыштырган деп бодап турар мен».

Хуралдың соонда алды чурттарның төлөөлериниң удуртукчулары англи төлөөлериниң баштыңы Хитти чалап келдиргеш, «ниити рынокка» Англияның киирер дугайында оон-биле чугаалажыышкыннарны европа экономиктиг ниитилежидилге («ниити рынок») ам дээрезинде үргүлчүлээр аргажок болуп турар дээрзин аңаа дыңнаткан.

Кувейт парламент ажылын эгелээн

БЕЙРУТ. (СЭТА). Кувейттың төөгүзүнде чурттун баштайгы национал хуралының бирги хуралы январь 30-де болган.

Кувейт парламентинин кежигүннеринге, оларның аразында чаа кабинеттин (чазактың) 16 кежигүннеринге (оларның иштинден 11 кижи хаанның төрелдери) Кувейттың чагырыкчызы Эмир Абдалла ас-Салим ас-Сабах байыр чедирип, үүве чугаалаан.

Чаа кабинетти тургускан дугайында чарлыкты номчаан соонда ызыгуур салгакчызы премьер-министр Шейх Сабах ас-Салим ас-Сабах үүве чугаалап, чаа чазактың программазын аңаа тайылбырлаан.

Даштыкы политика талазы-биле планнап турар хемчеглерге хамаарыштыр премьер-министр палестин айтырының шиитпирлээринге болгаш араб делегейнин чангыс эвин чедип алырына дузалаары эргежок үүгүл дээн.

Кувейт кабинеттин баштыңының демдеглээни болза иштики политика талазы-биле кол кичээнгейни чурттун иштики айыыл чок чоруун быжыглаарынче, культура, чырыдышкын, кадык камгалал болгаш социалхандырылга айтырыгларынче угландырар.

Национал хуралдың даргазынга Абдель Азиз аль-Хамад ас-Сакрны, дарганың оралакчызынга Сенуд аль-Абдель Разекти чангыс үн-биле соңгаан.

Куруглаан банкының кырында тук

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Катанганың национал банкызын Конгонуң төп чазаа эргелеп башкарар кылдыр албан ёзузу-биле шилчидип бээринин ёзулады Элизабетвильге болган.

АП агентилелдин корреспондентизинин дыңнадып турары-биле алырга, Конго Республиканың түгүн банкыныц бажыңының кырында аскан. Конгонуң чазаанын Элизабетвильде министр-резидентизи Илео болза төп чазак-биле кады ажылдажылганы чорудуп, аңаа шынчы болуп артар деп банкының албан хаакчыларын кыйгырган.

Банкының акша шыгжаар демир хааржактарында 116 коллар 28 цент алдын, моңгун акша бар дээрзин моон мурнунда дыңнаткан, оон өске бүгү акша Катанганың «президентизи» Чомбенин швейцар банкыда салыышкыны болуп арткан.

КЫШТЫҢ УРЖУКТАРЫ

ТОКИО. (СЭТА). Япон далай эриинде моон мурнунда көстүп көрбээн күштүг харлыг шуурган тергиидевишаан. Симане, Фукуи, Тояма болгаш Ниичата можуларга хамааржыр чамдык чурттакчылыг черлерде январь 25-тен бээр безин 1,5 м — 2,5 м чедир кылын хар дүшкен. Канадзавада чагган харны 3 метр кылын кылдыр хөртүктеп каапкан. Дүвүлүг хаттың болгаш хөртүктүң уламындан Хокурикунун, Дзецунун болгаш Синтэцунуң демир орук шугумунда поездилер шуут чорбастаан. Автотранспорт харылзаазы шуут муңгашталган. Ол чоок-кавының харылзаазы базала дыка үрелиишкинге таваржып турар.

Японияның Оожум Океанче эриктеринде көстүп көрбээн соок демдеглеттинип турар. Чижээ, Фудзияма дагның чоок кавызында агаарның температураазы барык 35 градус соок болуп турар. Ол дээрге — бо девискээрде сооктун бир язы рекордуудур.

Шимчээн хар көшкелер болгаш хөртүктериниң айыылындан кижилер безин өлүп, хорап турар. Четче эвес медээ ёзугаар безин 37 кижи өлген, 60 ажыг кижи ис чок читкен. Үүс-үүс чурталга бажыннары үрелип, бузулган.

* * *

ЭҢ-НЕ ДОШКУН КЫШ

АФИНЫ. (СЭТА). Үш кижи өлген, дыка хөйү балыгланган, соңгу можулар-биле харылзаалар үзүлген, үүс-үүс суурларның өске черлер-биле чоржулгазы үзүлген — бо дээрге, Грециядa 30 чыл дургузунда демдеглеттинип көрбээн, эң-не дошкун кыштың уржуктары дээрзин Афиныдан Франс Пресс агентилели дамчыдып турар.

Стамбул биле Салониктиң аразында демир орук харылзаазы үзүлген Салониктен югослав кызыгаарже баар машина оруунда харның кылыны 3 метр четкен.

Дыка хөй суурлар аъш-чем чок арткан, агаарның байдалының берге болуп турарындан оларже парашют-биле аъш-чем октап бээр арга чок болуп турар.

* * *

СУГНУ САДЫП ТУРАР

ГААГА. (СЭТА). Европада эң улуг далайлар өртээлдериниң бирээзи Роттердам хоорай күштүг сооктун уржуу-биле ижер суг чок арткан. Бүдүн улуг ол хоорайның чурттакчылары болза ижер сугну цистерналарга дажып эккеп турар.

Ындыг бергедээшкиннерни чижен садыгжылар ажыглап, кудумчуларга сугнун бир литринне 14 цент акшага садыглап турар.

АГААР БОЛОР

Бөгүн республикага булуттарлыг. Кызылга биче хар чаар, кошкак хаттыг хүн болур. Агаарның температураазы: даглыг черлерге 14—19, оргу черлерге 21—26. Кызылга 24—26 градус соок болур.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

УЛУГ ЛЕНИНЧЕ

„Сухэ-Батор“ деп номдан үзүндү

1921 чылдың октябрьда бир-ле катап Сухэ-Батор адьютантызы Мигмарны бодунуң кабинединге келдирип келген:

— Аттар белен бе?

— Чүвээ чоруур бис бе?

— Ийе.

— Ырады бе?

Сухэ-Батор каттыра берген:

— Москваже, Ленинче!

Мигмар сактырга соора дыңнаан ышкаш болган.

— Аттыг бе?

Сухэ-Батор кымчызы-биле ойнап, караан хөглүг сыгыарткан.

— Кырганым Мигмар, мен чуузага кажан-даа олуруп көрбээн болгаш ону канчаан кылырын-даа билбес кижи мен. Алдын-Булакка чедир аттыг чоруур бис, а оон ыңай кан аттарже солуй олуруптар бис Москвадыва, Ленинче төлөөлер баар. Сен мени үдеп чоруур сен...

Вокзалдан төлөөлерни Совет чазактың төлөөлекчилери уткуп алган. Оларны гостиницага чыттырып каан...

— Бөгүн силерге Украинаның болгаш Крымның шериглериниң командылакчызы Михаил Васильевич Фрунзе аалдап келир — деп, Сухэ-Баторга хелемечи чугаалаан.

Чанчын хөлзеп үнген. Фрунзениң дугайын ол Иркутскиге-ле хөйну дыңнаан турган...

Хаалга ажыттына бээрге, өрээлче ортумак сынныг, шериг хептиг тырың кижи кирип келген. Сухэ-Батор уткуштур туруп келген болгаш олар дыңзыдыр-ла хол тудушканнар.

— Ужурашканывыска өөрүп тур мен, эш Сухэ-Батор—деп, Михаил Васильевич, мурнунда хөй-ле катап ужурашкан улус дег, бөдүүн чугаалааш,—Силериң дугайыңарда, силериң тиилелгелериңер дугайында, силериң эрес кызыл цириктериңер дугайында Сибирьден келген эштер меңээ хөй катап чугаалаан. Силериң моол кызыл партизан отряд-тарыңар болгаш Силер бодуңар эвилелчилер болуп, Совет күрүнеге улуг дуза чедирген силер. Силерге белек тударын меңээ дааскан чүве—диген.

Сухэ-Баторнуң караа өөрүшкүлүг кыва берген. Ол Фрунзениң сунганы алдын хээлиг селемезин камныы-биле хүлээп алгаш, ону ошхаан.

Столга чемгир шайлыг аяктар салдынган.

Революстуг ийи күрүнелериңиң полководчулары кожа олурупкаш, далаш чок хөөрежип органнар...

Херим хаалгазында автомобиль медээзи аянныг эткен. Фрунзе туруп келген:

— Владимир Ильич моол төлөөлерни Кремльче чалап тур...

Сухэ-Баторнуң чүрээ күштүү-биле соға берген. Каш-ла минут болгаш, күзел бүдер ышкажыл!... Болган-даа болуушкуннар, ам дораан болур-даа чүве—шуптузу-ла магалыг дүште ышкаш кыннып, бөдүүн көшкүн арат Дамдиниң оглу Сухэ эвес, а өске бир-ле кижи карак четпес делегемни эртип келген болгаш ам кээп Ленинни көөр, оон-биле чугаалажыр деп турган ышкаш сагындырган.

Кремль бо... Диштелчек бурунгу ханалар, делгем эжиктер.

Соңгазындан Кызыл шөл көстүп турар чырыткыланчак делгем өрээлче төлөөлер кирип келгеннер.

Саазыннарлыг болгаш номнарлыг стол артындан сүүр сегелдиг, моол шинчилиг карактыг, узун эвес кижи туруп келген. Оң ары ада ышкаш өөрүшкүлүг болган. Ол Сухэ-Баторже уткуштур кылаштаан. Сухэ-Баторнуң тыныжы дапкыжай берген. Ол Владимир Ильичиге аас-кежииниң торгу кадаан туткан. Ленин кадакты хүлээп алгаш, чазык хүлүмзүрээн. Аңаа чедирген байырны дыңнааш, Сухэ-Баторну оожум кужактап каан.

Сухэ-Баторнуң сүрээдеп турганы хенертен чиде хона берген. Ол оожургап, чиик болгаш хостуг апарган. Ленин төлөөлерни сандайларга олурткулап алган. Чугаа-даа эгелээн. Ленин Моолда ажыл-херектиң байдалын айтырып орган, а Сухэ-Батор ооң бедик, мерген угаанныг хаваанче карак албайн көрүп орган.

Төлөөлер Ильичиге айтырыглар салгылап органнар:

— Эш Ленин, бистиң чуртувуска Араттың революстуг намын тургузарын канчаар көрүп турар силер. Биске кол чүве чүү болурул?

Ленин Моолдуң бүгү делегей байдалын төлөөлерге тайылбырлап берген болгаш Моолдуң географтыг байдалының аайы-биле алырга, бир эвес дайын болу берзе империалистер ону эжелеп алырын болгаш ону өске чуртка удур дайын чорудулгазынга тепкиш кылып алырын оралдажыр деп ол айыткан. Моон ужурунда Моолдуң бүгү ажылчы чонунга кара чаңгыс шын орук болза Совет Россияның ажылчыннары болгаш тараачыннары-биле эвилелдежип алгаш, күрүне болгаш ажыл-агый талазы-биле тускай догуниаашкын дээш демисежири болур. Ол демиселди хоорук чорудуп болбас, моон ужурунда моол араттарның намын тургузары демиселдиң чедишкининг болурунуң чугула үүлү болур.

В. И. Ленин Моолдуң капиталистиг эвес оруктап хөгжүүрүнүң аргаларын болгаш чугулазын төлөөлерге делгереңгей тайылбырлап берген, ооң-биле чергелештир, капиталистиг эвес хөгжүлдениң оруунче шилчиирин хандырарының кол үүлү болза, Араттың революстуг намының болгаш чазааның ажылын күштелдирери болур деп демдеглээн.

Лениниң чугаалааны сөс бүрүзү ажыт-чажыт чок болбушаан, ол сөстер Сухэ-Баторнуң угаанынче мөңгези-биле сиңип кирип турган. Ол боданырга кандыг-ла бир сүртенчиг бедикче үне берген ышкаш сагындырган болгаш ол бедиктен бодунуң Моолунуң келир үезин, ооң келир үезиниң чаагай салым-хуузун тода көрүп орган...

Ленин Сухэ-Баторнуң холун бодунуң холу-биле үр-ле туткан, а ооң имиретти көрүп турган карааныңа, ада ышкаш чаагай хүлүмзүрүүнүң чылыынга чылыккан Сухэ-Батор хемчээл чок ынакшылдың үнү-биле:

— Эш Ленин! Силериң мерген угаанныг сөстериңерни бис чүректеривиске мөңгези-биле кадагалаар бис, оларны Моолдуң ховуларынче апаар бис. Бис Улус революциязының бүгү дайзыннарын узуткап, Силериң чагыыңарны күүседир бис. Моол Москвадан ырак-ла, ынчалзадаа ында күш-ажылчы кижилер чаагай келир үени күзел турар болгаш ол дээш тулчуп турар. Бис ол дээш бодувустуң амы-тынывысты-даа харамнаммас бис...—деп чугаалаан.

1921 чылдың ноябрь 5-те Моол биле РСФСР-ниң аразында найыралдыг харылзаа тургустунган дугайында дугуржулгага ат салдынган. Советтер Улусчу чазакты Моолдуң кара чаңгыс болгаш Совет Россияның ажылчыннары болгаш тараачыннары-биле эвилелдежип алгаш, күрүне болгаш ажыл-агый талазы-биле тускай догуниаашкын дээш демисежири болур. Ол демиселди хоорук чорудуп болбас, моон ужурунда моол араттарның намын тургузары демиселдиң чедишкининг болурунуң чугула үүлү болур.

Ленинниң чугаалааны сөс бүрүзү ажыт-чажыт чок болбушаан, ол сөстер Сухэ-Баторнуң угаанынче мөңгези-биле сиңип кирип турган. Ол боданырга кандыг-ла бир сүртенчиг бедикче үне берген ышкаш сагындырган болгаш ол бедиктен бодунуң Моолунуң келир үезин, ооң келир үезиниң чаагай салым-хуузун тода көрүп орган...

Ленин Сухэ-Баторнуң холун бодунуң холу-биле үр-ле туткан, а ооң имиретти көрүп турган карааныңа, ада ышкаш чаагай хүлүмзүрүүнүң чылыынга чылыккан Сухэ-Батор хемчээл чок ынакшылдың үнү-биле:

— Эш Ленин! Силериң мерген угаанныг сөстериңерни бис чүректеривиске мөңгези-биле кадагалаар бис, оларны Моолдуң ховуларынче апаар бис. Бис Улус революциязының бүгү дайзыннарын узуткап, Силериң чагыыңарны күүседир бис. Моол Москвадан ырак-ла, ынчалзадаа ында күш-ажылчы кижилер чаагай келир үени күзел турар болгаш ол дээш тулчуп турар. Бис ол дээш бодувустуң амы-тынывысты-даа харамнаммас бис...—деп чугаалаан.

1921 чылдың ноябрь 5-те Моол биле РСФСР-ниң аразында найыралдыг харылзаа тургустунган дугайында дугуржулгага ат салдынган. Советтер Улусчу чазакты Моолдуң кара чаңгыс шын орук болза Совет Россияның ажылчыннары болгаш тараачыннары-биле эвилелдежип алгаш, күрүне болгаш ажыл-агый талазы-биле тускай догуниаашкын дээш демисежири болур. Ол демиселди хоорук чорудуп болбас, моон ужурунда моол араттарның намын тургузары демиселдиң чедишкининг болурунуң чугула үүлү болур.

В. И. Ленин Моолдуң капиталистиг эвес оруктап хөгжүүрүнүң аргаларын болгаш чугулазын төлөөлерге делгереңгей тайылбырлап берген, ооң-биле чергелештир, капиталистиг эвес хөгжүлдениң оруунче шилчиирин хандырарының кол үүлү болза, Араттың революстуг намының болгаш чазааның ажылын күштелдирери болур деп демдеглээн.

Лениниң чугаалааны сөс бүрүзү ажыт-чажыт чок болбушаан, ол сөстер Сухэ-Баторнуң угаанынче мөңгези-биле сиңип кирип турган. Ол боданырга кандыг-ла бир сүртенчиг бедикче үне берген ышкаш сагындырган болгаш ол бедиктен бодунуң Моолунуң келир үезин, ооң келир үезиниң чаагай салым-хуузун тода көрүп орган...

Ленин Сухэ-Баторнуң холун бодунуң холу-биле үр-ле туткан, а ооң имиретти көрүп турган карааныңа, ада ышкаш чаагай хүлүмзүрүүнүң чылыынга чылыккан Сухэ-Батор хемчээл чок ынакшылдың үнү-биле:

— Эш Ленин! Силериң мерген угаанныг сөстериңерни бис чүректеривиске мөңгези-биле кадагалаар бис, оларны Моолдуң ховуларынче апаар бис. Бис Улус революциязының бүгү дайзыннарын узуткап, Силериң чагыыңарны күүседир бис. Моол Москвадан ырак-ла, ынчалзадаа ында күш-ажылчы кижилер чаагай келир үени күзел турар болгаш ол дээш тулчуп турар. Бис ол дээш бодувустуң амы-тынывысты-даа харамнаммас бис...—деп чугаалаан.

1921 чылдың ноябрь 5-те Моол биле РСФСР-ниң аразында найыралдыг харылзаа тургустунган дугайында дугуржулгага ат салдынган. Советтер Улусчу чазакты Моолдуң кара чаңгыс шын орук болза Совет Россияның ажылчыннары болгаш тараачыннары-биле эвилелдежип алгаш, күрүне болгаш ажыл-агый талазы-биле тускай догуниаашкын дээш демисежири болур. Ол демиселди хоорук чорудуп болбас, моон ужурунда моол араттарның намын тургузары демиселдиң чедишкининг болурунуң чугула үүлү болур.

Японон коммунистерниң чедишкини

ТОКИО. (СЭТА). Хатияма хоорай чагыргазының хуралынга (Киото префектура) Японияның Коммунистиг партиязындан кандидаттар Юхико Ямада биле Харуми Фудзивара олар бир-ле дугаар соңгуттурганнар. Хоорай чагыргазының хуралынга болган соңгулданың түннелинде профэвилелдериниң түс черде чөвүделинден ийи кандидаттар база соңгуттурган.

Коммунистер Судзака хоорайга (Нагано префектура) чедишкиннерни база чедип алган. Японияның Коммунистиг партиязының түс черде организациязы бодунуң ийи кандидаттарын хоорай чагыргазының хуралынга киирген.

ХАМААТЫЛАРГА

1963 чылдың февраль 24-те Москва хоорайга 1963 чылдың акша-бараан лотереязының бирги үндүрүлгезинин ойнаашкынныг тиражы болур.

Тиражтың 50 разрядтарынга 7.500.000 рубль түннүг 4.000.000 ойнаашкыннар болур. Оон иштинде «Москвич» деп 50 автомашиналар, «Планета» деп 350 мотоциклдер, 3.900 дааранар машиналар, 3700 соодукчулар, 2150 хеп чуур машиналар, 4000 хевистер болгаш өске-даа улуг үнелиг бараанныр бар.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзааның албан черлериндеп, солуннар киоскилериндеп, кино театрлардан, вокзалдар болгаш аэропорттун кассаларындан садып ап болур.

ЛОТЕРЕЯ БИЛЕТТЕРИН САДЫП АЛЫРЫН УТПАҢАР!

Ажаалга кассаларының эргелели.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Февраль 2-де

«НАЙЫРАЛ»:
«Такта-Ой» 10. «Күзел-бодалдыг бичиилер» 11.40, 2, «Катап эгелээн амыдырал» 4, 5.40, 7.20, 9 шактарда.

«ВОСТОК»:
«Коргуушкунуңу демдээ» 7.15, «Ц